

Från kulturkrock till minibyråkrati

Torbjörn Forkby

Från kulturkrock till minibyråkrati

En utvärdering av
Ungdomsteamet i Bergsjön

© FoU i Väst
Första upplagan december 2001
Layout: Infogruppen GR
Tryckeri: InformTrycket AB, Göteborg
ISBN: 91-89558-05-7

*FoU i Väst
Göteborgsregionens kommunalförbund
Box 5073, 402 22 Göteborg
e-post: fou@gr.to*

Innehåll

Sammanfattning	7
Ungdomsteamet en satsning i tiden	9
Rapporten	11
Utvärderingsfrågor	13
Metod	15
Varför vill man arbeta i Ungdomsteamet?	19
Vad tänker ungdomarna själva?	23
Enkäten	23
Bakgrund	24
Vad tänker ungdomarna om Ungdomsteamet?	25
Den öppna skolan	26
Hur mår de ungdomar som inte får gå ut?	27
Vad gör ungdomarna på sin fritid?	29
Ungdomar i svårigheter	30
De utsatta ungdomarnas förtroende för "hjälpare"	32
Ungdomarnas tankar om att bo i Bergsjön	34
Lärarnas uppfattning om Ungdomsteamet	41
Enkätresultat	42
Hur fungerar kommunikationen?	43
Vad vill lärarna att Ungdomsteamet ska göra?	46
Att etablera kontakt eller att bara vara vakt	47
Metoder i utveckling – vad är nytt egentligen?	51
Kvantitativa förändringars övergående i kvalitativa	51
Elevvårdens dilemman	52
<i>Elevperspektiv – familjeperspektiv</i>	
<i>Stöd/behandling eller korrektion</i>	
<i>Mötesformer – en artikulation av professionen</i>	
Förebyggande arbete	54
<i>Föreningar</i>	
Öppna skolan – möjligheter och problem	56
Fixargrupper	60
Socialsekreterare på skola – ett arbete i vardande eller balanserat på slak lina	62
Kulturkompetens och kompetent kultur	64

Att lära av sina misstag – en lärande organisation?	67
Svårigheter för första Ungdomsteamet	69
Problemlösningar i andra Ungdomsteamet	71
<i>Organisationsnivå</i>	
<i>Social nivå</i>	
Från frustration till minibyråkrati	77
Problemens art	78
Buffertzonen	79
Reträttzonen	81
Den förenklade samverkanstanken	83
Mot nya läroprocesser?	87
Referenser	91

Figur 1 Redovisning av vad eleverna har fått ut av den öppna skolan	26
Figur 2 Ungdomar som bara får gå till öppna skolan	27
Figur 3 Ungdomarnas uppfattning om Bergsjön	36
Figur 4 Bedömning av möjligheter om man bor i Bergsjön	37
Figur 5 Uppfattning om hur ”folk” respekterar boende i Bergsjön.	37
Figur 6 Bedömning av hur andra människor värderar ungdomarnas åsikter	38
Figur 7 Lärarnas övergripande inställning till Ungdomsteamet	42
Figur 8 Relation mellan upplevd kommunikation och sekretessproblem	44
Figur 9 Den öppna skolan i förhållande till skola och fritidsgård	58

Tabell 1 Materialinsamling	7
Tabell 2 Elevernas rangordning av Ungdomsteamets uppgifter	25
Tabell 3 Möjlighet till att gå ut efter skolan i förh. till nedstämdhet	28
Tabell 4 Ungdomarnas fritidsaktiviteter	29
Tabell 5 Psykosomatiserande ungdomars kontakt med elevvården?	30
Tabell 6 I vilken mån har de utagerande kontakt med elevvården?	31
Tabell 7 Familje- och personliga problem och kontakt med ungdom sek	31
Tabell 8 I vilken mån har de utagerande även psykosomatiska problem?	32
Tabell 9 Förtroende för Ungdomsteamet och förtroende för lärare	33
Tabell 10 Karaktäristik av buffertzonen och reträttzonen vid frustration	82

Sammanfattning

FoU i Väst ansvarar under åren 2000 till 2002 för en utvärdering av "Ungdomsteamet" på uppdrag av stadsdelsförvaltningen i Bergsjön. Utvärderingen ska delges i två rapporter, varav denna är den första. En referensgrupp för utvärderingen har skapats med representanter från Bergsjöns sdn, Kungsbäcka kommun, som har givit FoU i Väst ett liknande utvärderingsuppdrag och FoU i Väst.

Ungdomsteamet är en satsning på det förebyggande arbetet bland unga i Bergsjön. Basen är Bergsjöskolan och mycket av arbetet kretsar kring den. Ungdomsteamet består av två kuratorer, en ungdomssekreterare, två ungdomsassistenter, två förebyggare, två fritidsledare, en skolsköterska och en skolpsykolog. Satsningen tänks leda till en förbättrad situation för de unga i Bergsjön och en förbättrad samverkan mellan olika yrkesgrupper.

I utvärderingen har kvalitativa och kvantitativa data och metoder använts. Enkäter har delats ut till lärare och ungdomar och kvalitativa intervjuer har genomförts med ett flertal olika personer och grupper.

Utvärderingen konstaterar att det finns mycket som är positivt med den satsning som genomförts. Det är viktigt att verkligen försöka göra något åt en situation som så ofta målas nattsvalt inte minst av media. Flera olika metoder prövas både i det förebyggande arbetet och i det psykosociala elevvårdsarbetet.

Samtidigt kan man på denna korta tid sedan verksamheten startade göra en uppdelning av Ungdomsteamet i en första grupp som började under hösten 1999 och en andra grupp som började i augusti år 2000. De allra flesta i den första gruppen kom aldrig in i sina roller. Arbetsledningen och organisationen var splittrad och gruppen upplevde sig inte välkommen på skolan. Den tänkta samverkan blev till kulturkrockar och personliga nederlag, vilket ledde till att flertalet slutade sina tjänster. Ett antal förändringar, som visat sig vara mycket viktiga, genomfördes inför att den andra gruppen anställdes. Dessa förändringar kommer i utvärderingen att diskuteras utifrån begreppsparat *buffertz*on och *reträttz*on. Buffertzonen är ett slags mellanliggande filter mellan yrkesgrupper och skyddar den enskilde från olika former

av frustration, känsla av underläge och tillkortakommanden. Reträttzonen innehåller återhämtningsmöjligheter, där personalen kan lugna ned sig, hitta tillbaka till sig själv och känna tillhörighet i gruppen.

Att samverkansförsök omkring barn och unga i riskzon misslyckas beror delvis på bristande förståelse för de specifika svårigheter detta arbete innebär. För att samverka ska lyckas krävs en god struktur såväl i det direkta arbetet som på organisationsnivå för att skapa trygghet för personalen. Arbetet med utsatta barn och unga är komplext och innehåller mekanismer som är påtagliga hot mot en god samverkan. Kombinationen av att ingen yrkesgrupp äger företräde till att definiera problemet, hur och av vem det bör behandlas tillsammans med att något faktiskt *måste* göras, genererar inte sällan en hög grad av frustration. Tidigare misslyckanden i att ge den unge stöd och riktning och förhoppningar som kommit på skam kan ha skapat en viss desperation. Dessa faktorer kan ta sig uttryck i olika former av "hot" mot de enskilda aktörerna och försvårar samverkan avsevärt.

Ungdomsteamet har nu en stabil grund och stora möjligheter till vidare utveckling. Utvärderingen argumenterar för att detta skulle kunna ske genom framväxten av informella samverkanskanaler mellan olika grupper och genom att ta tillvarata den kraft och det engagemang som finns i ungdomsgruppen samt inte minst genom att etablera goda relationer med de mest utsatta ungdomarna. Många av dessa har mycket bristande förtroende för myndigheter och professionella hjälpare.

Att växa upp i Bergsjön ställer de unga inför olika former av strukturella hinder som gör det svårare för dem att ta en plats i samhället. Därtill måste de ofta ta ställning till och hantera en onyanserad och negativ bild av området, som omfattas av deras jämnåriga från andra områden och som inte minst sprids genom media. Denna skiljer sig från deras egna mycket mer nyanserade bild av området. Hos många unga finns det en vilja till att förändra dels den faktiska situationen och dels att uppvärdera denna bild. Häri finns en utmaning för ungdomsarbetet, att ge ungdomarnas vilja och engagemang utrymme så att deras erfarenheter kan kanaliseras till en positiv förändringskraft. Å andra sidan om samhället inte släpper in dem och om ungdomsarbetet inte förmår att ge dem chansen, finns risk för att engagemanget omvänt blir till en destruktiv kraft. Ett offensivt förebyggande arbete handlar därför dels om att angripa faktiska strukturella problem, men också att ge sig in i en kamp om rätten att få definiera sin verklighet och in i kampen om symbolisk värdeproduktion.

Ungdomsteamet en satsning i tiden

Vi har i snart trettio år återkommande ställts inför massmedias alarmerande rubriker om situationen i miljonprogrammets betongförorter. Sprickorna i välfärdssamhället visade sig alltmer tydliga i takt med att visionen från den förenade sociala och tekniska ingenjörskonsten började krackelera. Det är bara nyanserna i den problemindränkta infärgningen som förändrats. Från Jens Jensens¹ vilsna barn i skuggan av de nakna, gråa betongkropparna växande mot skyn, ett 70-talets Sverige som blev satt i flyttlass, där människorna förlorade sin tillhörighet och identitet. Till 90-talets uppsamlingsplats, anhalten för all världens lidande, krig och förstörelse; en plats *i väntan på*, en hållplats för människor med förhoppning att komma vidare, trots att busslinjen verkar ha blivit indragen. Så tecknas bilden av ett samhälles dåliga samvete, ett irriterande sår som man gång på gång försöker bota med nya kurer. Ena gången blir medicinen kallad ROT-satsning och andra Blommanpengar².

Men bostadsområdet är så mycket mer och så mycket annat än de schablonmässiga bilderna i media. Inte minst utgör det en del av invånarnas identitet och barnens uppväxtmiljö och ger upphov till både faktiska och upplevda möjligheter och hinder för deras utveckling.

Ungdomsteamet är en satsning på att utveckla det förebyggande arbetet bland unga i Bergsjön. Idén är att samla olika yrkesgrupper i nära samverkan i en gemensam arbetsgrupp. Verksamheten leds av biträdande rektor Christiane Holzwart, som innan Ungdomsteamet kom till stånd länge odlat idén om en ny typ av samverkan. Initiativet togs sommaren 1998 av stadsdelsnämndens politiker efter att ett uppmärksammat mord på en medelålders man begåtts av en grupp ungdomar i bostadsområdet. Man uppfattade då en alltmer alarmerande situation bland ungdomarna, med gängbildningar och kriminalitet. Basen för arbetet skulle vara Bergsjöskolan, även om man tänkte sig att det skulle komma hela stadsdelen tillgodo på sikt. Hösten 1998 anställdes två ungdomssekreterare och våren 1999 ytterligare fem ungdomssekreterare och en skolvärd. Dessa kom att bilda den grupp som i utvärderingen kallas för "det första Ungdomsteamet". Detta självdog genom

att många i gruppen slutade. Hösten 2000 gjordes en nystart av Ungdomsteamet, vilket i utvärderingen naturligt nog kallas för det ”andra Ungdomsteamet”. Detta består av två kuratorer, en socialsekreterare, två ungdomsassistenter, en skolpsykolog, en skolsköterska, två så kallade förebyggare och två fritidsledare. Detta andra försök har hittills fungerat mer harmoniskt och kreativt. Utvärderingen kommer till viss del att lägga sig mellan dessa två versioner av Ungdomsteamet för att försöka förstå vad det var som gjorde att det andra fungerat så mycket bättre än det första.

Som många andra satsningar på att utveckla det förebyggande arbetet är Ungdomsteamet i Bergsjön en del av en större rörelse. På grund av detta kan erfarenheterna vara intressanta för många andra. Ungdomsteamet har likheter med den omtalade satsningen i Rinkebyskolan i Stockholm, en satsning som har förändrat skolans negativa rykte till ett positivt och skapat förutsättningar för olika yrkesgrupper att samverka mot ett gemensamt mål. Inte sällan hämtar liknande satsningar inspiration från USA. Idag talas väl mest om det så kallade Monroe-konceptet som förvandlat en skola i New Yorks utsatta distrikt till en förebild. Så görs också på Bergsjöskolan. Samverkan över förvaltnings- och professionsgränser är ett ständigt aktuellt och problematiskt område. Samtidigt som idén är så lockande och självklar, stöter försök till förbättrad samverkan ofta på patrull och otaliga är de samverkansprojekt som har havererat. Men ständigt görs nya försök, så också i Bergsjön. Allt detta sker i ett område som är ett av Sveriges mest socialt utsatta, ett område där medellivslängden är 10 år kortare än i Göteborgs bättre bemedlade, där andelen socialbidragstagare ligger skyhögt över genomsnittet för staden och där barnen omhändertas för samhällsvård i långt högre utsträckning än i andra stadsdelar och i Sverige överhuvudtaget. Ungdomsteamet är ett i raden av utvecklingsarbeten som pågår och har bedrivits i stadsdelen. Som alla andra svenska miljonprogramsförorter är Bergsjön ständigt föremål för diverse olika förnyelse-, integrations-, arbetsmarknads- och ungdomsprojekt.

Men, det finns också saker som gör Ungdomsteamet till ett unikt ”projekt”. I tider med nedrustning av elevvård, med bristande tilltro till att det verkligen lönar sig att engagera sig överhuvudtaget och i en situation där projekttrötthet bredd ut sig är Ungdomsteamet en stor satsning i en ny riktning.

¹ Jens Jensen är fotograf och blev uppmärksammad med dokumentationer av Hammarkullen, bilbyggare på Volvo med flera.

² ROT, renovering, om och tillbyggnad. Medel som staten beviljade för upprustning av bostadsområdets fysiska miljö. Blomman-pengar efter Leif Blomberg som initierade satsningar på att utveckla mer av de sociala dimensionerna.

Rapporten

Detta är den första rapporten av en utvärdering av Ungdomsteamet som FoU i Väst gör på uppdrag av Bergsjöns sdn. Den innehåller tre redovisande delar där materialet från Ungdomsteamets personal, lärarna och ungdomar presenteras. Därtill finns en diskuterande del som försöker penetrera samverkan dess problem och möjligheter på några olika nivåer. Det senare ligger främst i de avslutande delarna av rapporten, även om resultatredovisningen också innehåller stycken av mer resonerande och tolkande karaktär.

Slutrapporten kommer att följa upp en del av de teman som lyfts fram i rapporten om samverkan. Det gäller både elevernas och lärarnas behov och idéer. De enkäter som gjordes i december 2000 planerar jag att följa upp i december 2001. Förutom detta är tanken att de diskussioner, idéer och frågeställningar som denna första rapport ger upphov till, kan ges utrymme i slutrapporten.

Ungdomsteamet är inte ett projekt, om man med detta menar att det skulle vara tidsbegränsat och ha avgränsad budget med mera. Det är snarare en utökning av ordinarie resurser. Jag kommer ändå att använda mig av ordet "projekt" när jag skriver om verksamheten. Detta då jag menar att det lämpar sig väl när det handlar om att poängtera att det handlar om utvecklingen av något nytt, att organisationen är under utveckling och att metoderna tänks vara under utveckling. Detta ger samtidigt en högre grad av oklarhet och öppenhet inför hur man ska agera och hur framtiden ska gestalta sig än vad som gäller i "ordinarie" verksamhet.

Jag vill inledningsvis också tacka Jan Messing, Dalarnas forskningsråd, för värdefulla synpunkter på materialet och Margot Fonselius för språkgranskning och synpunkter.

Utvärderingsfrågor

En fråga som stadsdelsförvaltningen i Bergsjön ville ha svar på när utvärderingen diskuterades var vad man kunde lära sig omkring organisationsfrågor, inte minst mot bakgrunden av en stor del av första gruppen Ungdomsteam slutade. Man ville undersöka om det fanns något sätt att organisera ett utvecklingsarbete som kunde ge ökad stabilitet och stöd åt den personal som var satt att utveckla det nya. Man hade också konstaterat att samverkan mellan lärargruppen och Ungdomsteamet inte fungerade tillfredsställande. Det fanns många olika förväntningar och olika yrkesspråk. Är satsningar som Ungdomsteamet dömda att misslyckas, är de byggda på illusioner eller finns det vägar att nå fram till ett annat slags samarbete? Ungdomsteamet är en stor personalgrupp när det handlar om förebyggande satsningar. De har en stor bredd i sina arbetsuppgifter, från fritidsverksamhet till behandlande och stödjande samtal med unga i kris. Vad kommer ut av en sådan satsning och ger det upphov till nya, kreativa lösningar och metoder? En särskild tonvikt ska Ungdomsteamet lägga vid gruppen ungdom i riskzon. Vad innebär detta i praktiken, kommer de i kontakt med denna grupp och i så fall hur? Det första Ungdomsteamet initierades uppifrån, vilket bland annat innebär att man inte efterfrågade hur den viktiga lärargruppen uppfattade behovet på skolan. Inför det andra Ungdomsteamet gjordes detta på ett annat sätt. Kvarstår gör dock gruppen unga och vad de anser behövs, vad de menar att Ungdomsteamet bör göra och - inte minst - hur riskzonsgruppen uppfattar verksamheten.

- Hur fungerar organisationen av Ungdomsteamet?
- Hur ser ledning, personal och unga på behovet av Ungdomsteamet och dess uppgifter?
- Hur sker samverkan mellan yrkesgrupperna?
- Vad innebär Ungdomsteamet för metodutveckling av det förebyggande arbetet?
- Vad har projektet inneburit för de ungas behov av psykosocialt stöd?

Metod

Flera olika metoder har använts för att samla in data till utvärderingen. I likhet med många andra anser jag, att metoderna måste styras av forskningsfrågorna istället för av en förhandsinställning om "den rätta" metoden (se ex vis Holme & Solvang 1991, Vedung 1998). Det finns många olika metoder för utvärdering: målutvärdering, målfri utvärdering, resultat- och intressentmodeller, teoridrivna ansatser med flera. Inom socialt arbete finns särskilda svårigheter att ta hänsyn till - hur bedömer man interventioners effekter, vad skulle ha skett om de inte genomfördes (Rombach & Sahlin Andersson 1995) och vad är egentligen kvalitet i socialt arbete (Karlsson & Eriksson 1990, 1999)?

Oavsett metod och teoretisk ingång och bortom den revisionsmässiga aspekten finns några aspekter som gör utvärderingsarbetet till en ganska spännande resa. Det tillåter studier av sociala processer i verkliga livet och vad som faktiskt sker med de föresatser som finns i en verksamhet när dessa ska förverkligas av handlande och interagerande människor. Vidare ger det möjlighet att komma i direkt kontakt med dessa komplexa sociala processer och få del av aktörernas meningsskapande och självförståelse. I detta finns intressanta möjligheter att integrera praktisk och teoretisk kunskap i en process som handlar om att bidra till förbättringar. I många avseenden kan en utvärdering få formen av en fallstudie (Yin 1994, Merriam 1994). Detta innebär nära studier av vad som faktiskt sker i verkligheten, där målet bland annat är att göra en teoretisk och därmed generaliserbar utvidgning av förståelsen för den verklighet inom vilken vi är satta att verka.

En enkät har använts för att kartlägga två stora grupper av intressenter, dels elever och dels lärare (Trost 1994). Uppläggningsen av dessa är beskriven under respektive avsnitt. Enkätmaterialet har bearbetats och analyserats med hjälp av Spss 10.1, som är ett välkänt statistikprogram inom socialvetenskapen.

Två kvalitativa metoder har använts för att få förståelse för hur de människor som är involverade faktiskt tänker och skapar mening av sin verklighet. För det första har jag använt mig av kvalitativa intervjuer (Kvale 1997).

Dessa har förts som relativt ostrukturerade "livsvärldsintervjuer" fokuserat till vissa temaområden. Jag har sett det som en stor fördel att kunna fördjupa de temaområden som var speciellt angelägna för intervjupersonen. Denna metod liknar till sin form ett samtal, även om intervjuaren parallellt måste arbeta med att skapa struktur i förhållande till grundfrågeställningarna. På detta sätt är det egentligen riktigare att säga att metoden är "metastrukturerad" än ostrukturerad, då den kontinuerliga och parallella struktureringen är en väsentlig del i arbetsprocessen. Skillnaden från intervjuer med fasta svarsalternativ är att den mer tar tillvara det som är den kvalitativa metodens styrka, nämligen att faktiskt kunna arbeta med det som kommer upp och undersöka det på djupet. En frågemall har kompletterat detta sätt att ställa frågor och har använts som ett slags checklista, om inte annat mot slutet av intervjun. Intervjuer har dels genomförts med de enskilda deltagarna i Ungdomsteamet och dels med grupper av elever.

Därtill har mer spontana samtal förts med elever, Ungdomsteamet och annan personal då jag varit på Bergsjöskolan. Olika teman har då kunnat diskuteras och flera uppslag har kommit fram under sådana samtal.

Observationer i miljön har varit ytterligare en materialinsamlingsmetod. Hur ser livet i korridoren ut, vad sker på ett personalmöte med Ungdomsteamet har varit teman som jag har utforskat med hjälp av observation (Hughes & Månsson 1988).

Ett övergripande och delvis problematiskt val för utvärderingen är det deltagande förhållningssättet. Detta innebär att jag som utvärderare inte avsett att samla in uppgifter på avstånd för att sedan komma tillbaka med ett omdöme. Denna syn på utvärderingar poängterar att det viktigaste målet för utvärderingar är att bidra till förbättringar. Sådana förbättringar gynnas av att föras fram kontinuerligt så att olika bilder möter varandra och ingen tar "patent" på sanningen. Det skulle vidare vara en etiskt problematisk position att se missförhållanden under hela projekttiden och vänta med att påtala dem först i och med den skriftliga rapporten kommer.

Jag har, utöver studier av Ungdomsteamet, deltagit och givit utvärderingsstöd till två angränsande verksamheter som fördjupat förståelsen för Bergsjön och skolan. Det ena projektet, "NÄS" (Natur och ÄventyrsSkolan), är ett mellanårprojekt som bygger på lägerverksamhet för en grupp elever på skolan. Jag har deltagit under en dag på ett läger med Näs, intervjuat dem i grupp och fört samtal med dem individuellt. Det andra projektet är en ledarutbildning för ungdomar. Målet är att de ska bli ledare i barnverksamhet. Jag har intervjuat ledarna i grupp och dessutom barn som varit med på ett läger de arrangerat. Därtill handleder jag en D-uppsats som skrivs av en av kuratorerna i gruppen. Detta kan självfallet ge upphov till rollkonflikter,

men har också givit mig en djupare insikt i hur det är att bo och växa upp i Bergsjön och förstå den kraft som finns hos ungdomarna.

En sak som försvårar ett deltagande förhållningssätt vid utvärderingar är att själva processen också måste innehålla ett mått av distans och eftertanke. Tankar måste få tid att växa fram och få liv och inte minst är själva skrivandet också en konstruerande och skapande del i utvärderingen. Insikter, idéer, förståelse och problem uppstår som faktiskt inte fanns där från början. Skrivandet beskriver i sig självt ett slags resa mellan polerna att begreppsliggöra och förstå, gå tillbaka till materialet för att kontrollera och analysera det som inte stämmer och sedan skriva igen.

Tabell 1 Materialinsamling

Deltagande under konferens, planeringsdag o. dyl.	5
Observationer	5
Individuella intervjuer	15
Gruppintervjuer	4
Lärarenkät	1
Elevenkät	1

Utöver detta har jag tagit del av olika former av dokument från arbetsplatsträffar, från individuell dokumentation och så vidare

Varför vill man arbeta i Ungdomsteamet?

Det finns barn som kommer ledsna och som går ledsna hem igen. Det finns barn som är rädda, det finns barn som kanske är misshandlade hemma, fysiskt eller psykiskt sett. Det finns barn som är mer och mindre värda i deras egna tankar. För mig är alla lika och då är det viktigt att jag visar att den som är placerad som värsting, han kan också få krama mig och få höra fina grejer. Då har jag mina egna sätt att prata med dem. Jag är inte socialarbetare, men jag kan komma och sätta mig bland fyra värstingar. Jag känner på pulsen, vad pratar de om och så hittar jag någonting. Ett exempel bara, en kille som går i åttan, han är misshandlad hemma av sin pappa. Och då kan jag sitta och prata om mina barn och kärlek som jag visar för mina barn, inte direkt till honom, för de andra, men han lyssnar. Och då frågar han mig plötsligt "slår du aldrig dina barn". Nej, varför ska jag slå dem säger jag, och så fortsätter vi prata, och då säger han "det var längesen jag för sista gången fick stryk av min pappa". Jaha, får du stryk av din pappa, säger jag. Man sätter igång ett ämne som han omedvetet är kopplad till, och vi diskuterar det. Och sen kan jag kanske diskutera det med mina kollegor. Såna tankar har jag att hjälpa dem. (...) Jag har fått jätteförtroende från elevernas sida och jag kan känna i luften ibland avundsjuka från andra vuxna som jobbar här. När ett barn kommer till mig och "hej, Vahid". Men det är mitt sätt att jobba med barn, att visa dem kärlek, att visa att jag tycker om alla barn. Att visa att jag bryr mig om dem, och då bryr de sig om mig när det är problem. De upptäcker direkt på mig om jag har en dålig dag. "Vad är det med dig, vad är det idag?" Och då tycker jag att de älskar mig, de bryr sig och då blir jag ännu gladare. Man har svåra stunder i livet, bättre och sämre dagar. Jag är här för barnens skull.

Vahid Peimanovic, förebyggare

Vahid ger sin syn på eleverna och sin kontakt med dem. I det han säger kan man se mycket av det som får personalen att känna meningsfullhet i arbetet genom den nära, förtroendefulla relationen där ungdomarna framstår som unika och där alla blir sedda utifrån sin egen livshistoria. I en ömsesidig relation som inte kan förstås som en givare och en tagare, utan där båda parter kan ge och få av varandra, fast på olika sätt. Stefan Morén (1988) har

varit en av flera som framhållit den nära relationens betydelse i arbete med utsatta människor. En sådan grundas i ödmjukhet inför de omständigheter den andra finns i, måste ofta finnas över långt tid och kan ge möjlighet till omgestaltning av även svåra livssituationer.

Sociologen Johan Asplund (1987) diskuterar ett liknande tema när han analyserat vad som skapar utbrändhet. Han betraktar detta tillstånd som en brist på genuina kontakter. I vårt moderna samhälle möter vi ofta andra människor i form av roller - som kund, som lärare, som försäkringskassettjänsteman eller liknande. Detta ständiga flöde av rollmöten kan ge en utmattnings som till slut stänger av individens relation till övriga människor hon möter. Människorna förvandlas till rader av nummer och akter och fräntas varje förhoppning till verklig och närmare socialitet. I det traditionella samhället var mötet mellan människorna på ett helt annat sätt konkret och nära. Fjärran från det senmoderna mötet där människorna mer förnimmer den andre bakom roller och abstrakta kategorier. Kanske ligger något av gåvan från ungdomsarbetet i att det erbjuder en motkraft till dessa sönderslitande tendenser, att det verkligen erbjuder möjlighet att möta andra människor och att arbeta med själva livet?

Det är viktigt att se mötet med de människor man är till för som en central del i arbetets bekräftelse. Utmaningen handlar om att hitta sätt att ta vara på och ge förutsättningar för att personalens engagemang mycket får handla om mötet med ungdomarna, deras tankar och sökande efter spegling och bekräftelse. Organisation, handledning och arbetsledning måste också på olika sätt understödja att dessa möten och relationer kan vidmakthållas som inspirationskällor till att man vill fortsätta i yrket. Möten som skapar mening och tillit och så fria från maktanspråk som möjligt. Den stora utmaningen för organisationerna är inte hur man ska få bort eventuell olämplig personal, utan hur man ska få alla de engagerade att vilja stanna kvar. I mycket handlar det om att bevara det som drev de flesta till att vilja arbeta med människor som en drivkraft till att de också vill arbeta vidare!

Det dominerande svaret från dem som sökt sig till Ungdomsteamet är att verksamheten uppfattats som en progressiv satsning i ett utsatt område. Det som förespeglat många är möjligheten att få arbeta i en större arbetsgrupp, att känna en samhörighet och att få utveckla metoder i det förebyggande arbetet. Bergsjön som bostadsområde lockade många i och med att man får känna att man verkligen kan göra någon nytta. Ungdomsarbetet har för många dessutom en speciell lockelse som ett dynamiskt arbete. Ungdomsarbetet centreras på sätt och vis kring ett antagande om att det går att välja en annan väg, att vända en negativ utveckling och att faktiskt kunna bryta det sociala arvet.

Från början strävade vi mycket till att gå ihop till ett. Nu är skalet och massan är kvar men vi utkristalliserar oss i våra egna arbetsområden. Nu har vi inte så stort behov av att totalt smälta ihop. Det är inte så att vi är uppsplittrade utan vi är jättemycket grupp och litar på varandra så mycket så att vi tillåter varandra att vara de olika yrkesområdena. Det är det som är poängen med det att vi är olika personer och yrkesområden. Där hittar vi varandra mer och mer nu i olika konstellationer. Förut ville man mer gå ihop med alla och inte utmärka sig på något vis, men det är så att alla har sin egen särfunktion. Åsa och Bahman är ju kuratorer båda två men en är man och en är kvinna och en är invandrare och en är svensk. Det är ju väldigt genomtänkt så.

Carin Theliander, ungdomssekreterare

Ungdomsteamet fick i andra omgången en tydligare struktur både vad gäller organisation och hur yrkesrollerna skulle fungera i gruppen. Den första veckans introduktion i arbetet var av stor betydelse för att få känslan av samhörighet. Personalgruppen lagade mat tillsammans, gick runt i bostadsområdet, formulerade mål och diskuterade metoder med mera. Efterhand har de funnit varandra i olika konstellationer, alltefter vad situationen "kräver". Christiane Holtzwards roll som ledare poängteras av många. Hon är en arbetsledare som lyssnar och där ingenting är omöjligt, menar de. I och med att hon har så lång erfarenhet av arbete i Bergsjön, har hon också många kontakter och erfarenhet av olika typer av verksamhet.

Vad tänker ungdomarna själva?

Detta avsnitt kommer främst att baseras på en enkätundersökning, men också på observationer och spontana samtal med ungdomar på Bergsjöskolan och gruppintervjuer med ungdomar i olika verksamheter. En del av de frågor som tagits upp är direkt riktade till Ungdomsteamet, om ungdomarna känner till vilka som arbetar i gruppen, vad de anser om aktiviteterna de arrangerat och den funktion de fyller med mera. Jag har också tagit upp frågor av mer kartläggande karaktär, alltså sådana som handlar om deras inställning till Bergsjön som bostadsområde, om deras uppfattning om egna problem och behov av stöd. Då det handlar om en utvärdering av en verksamhet menar jag att det är viktigt att relatera denna till de behov och idéer som målgruppen själva uppger. Man kan självklart anse att frågeställningarna borde ha ställts innan verksamheten planerades, för att undersöka vilken miljö och vilka behov som fanns, men inte desto mindre kan det ge ett underlag för den fortsatta utvecklingen av Ungdomsteamet.

Enkäten

Enkäten innehåller 26 frågor med fasta svarsalternativ indelade i avsnitten bakgrund/familjeförhållanden, Ungdomsteamet, framtidstro, uppfattade problem, fritidssituation, vilja att förändra sitt liv, förtroende för offentliga institutioner och tankar om Bergsjön. En öppen fråga avslutade enkäten, där de kunde skriva ned idéer om förändringar rörande skolan, Ungdomsteamet eller Bergsjön i allmänhet.³ Utdelningen av enkäten administrerades av lärare. Den innehöll inte frågeställningar rörande trivsel i skolan, åsikter om planering av arbetet på skolan m.fl. då dessa efterfrågats i en i tid näraliggande undersökning⁴. Jag kommer att avrunda procentangivelser till hela tal för att öka läsbarheten. Det handlar här inte om att visa hur verkligheten ”exakt” är, utan att framställa tendenser och hur olika grupper förhåller sig till varandra.

Bakgrund

Något fler än hälften av de 208 svaren har besvarats av killar (52 %). Deras föräldrar kommer från dryga 40-talet olika länder, varav den största gruppen kommer från Sverige. 24 % av mödrarna och 21 % av fäderna uppges ha Sverige som ursprungsland⁷. Därefter kommer länderna Bosnien, Jugoslavien, Iran, Irak och Somalia. Att notera är att 1/3 av länderna omfattar 0,5 % av elevgruppen. Detta innebär att endast en elev uppgivit att föräldern kommer från det aktuella landet. Ytterligare 1/3 har föräldrar från länder som omfattar högst 2 % i materialet. Detta innebär att förutom de relativt stora grupperna uppräknade ovan finns det en mycket stor variation att ta hänsyn till, gällande kulturell bakgrund, traditioner, språk (-undervisning) och så vidare. Då många av grupperna är så små, ställs det naturligtvis stora krav på planering och organisation. Härmed inte sagt att kulturella likheter och skillnader avgränsas med landsgränserna, utan inom varje land kan olika kulturer och etniciteter finnas, likaväl som att de i vissa fall kan vara nationsövergripande. Jämförelsetal för Västra Götalandsregionen finns i en undersökning av psykosocial hälsa som genomfördes bland 6400 ungdomar i högstadieskolor i 14 kommuner⁶ (Rubinstein 1999). Genomsnittet av antalet ungdomar som hade föräldrar med utländsk härkomst var här 12 % (stora skillnader fanns dock, exempelvis hade Partille 25 % ungdomar med utländsk härkomst).

Ungdomarna i enkätmaterialen hade i allmänhet bott i Sverige under större delen av sina liv. Drygt 75 % hade bott i Sverige mer än åtta år⁷ och ytterligare 18 % hade bott i Sverige mellan två och åtta år. Sex av tio bor tillsammans med båda föräldrarna medan en av tio bor ensam med sin mor. I Västra Götalandsundersökningen bodde 75 % tillsammans med båda sina föräldrar. Vad gäller föräldrarnas sysselsättning uppgav de att 52 % av mödrarna (regionen 78 %) och 62 % av fäderna (regionen 87 %) arbetade.

Det finns alltså en klar skillnad mellan regionala förhållanden och Bergsjön, möjligen dock mindre än vad man i allmänhet kan få uppfattning av. Många av ungdomarna har t.ex. bott i Sverige längre än 8 år. Detta kan ju innebära att de flyttat inom Sverige, men också att det kan finnas en grupp som tänker sig att bo i området mer permanent. Om man skall kunna besvara detta krävs det mer ingående studier med annan fokus. Man skulle också kunna gå djupare in och undersöka frågeställningar som föräldrarnas typ av arbete, anställningsform, inkomster och faktiska önskemål om att flytta med flera.

Vad tänker ungdomarna om Ungdomsteamet?

Ungdomsteamet har en vid spännvidd av arbetsuppgifter, från informationsinsatser, att vara ute i korridoren, ordna med fritidsaktiviteter och organisera föräldraförening till stöd- och behandlingsinsatser för enskilda elever i svårigheter. Eleverna har i enkäten markerat vilka av ett antal alternativ de prioriterat. Antalet svar överskrider antal elever då de kunnat markera flera svarsalternativ.

Tabell 2 Elevernas rangordning av Ungdomsteamets uppgifter

<i>Uppgift</i>	<i>Antal</i>
1 Hjälpa ungdomar som har det svårt.....	137
2 Arrangera roliga aktiviteter	109
3 Hjälpa ungdomar att organisera egna aktiviteter	81
4 Hjälpa ungdomar att få mer att säga till om	68
5 Hjälpa till med läxläsning	63
6 Vara ute på rasterna.....	56
7 Hjälpa familjer som har det svårt	52
8 Bjuda in föreningar till skolan så man kan hitta ett intresse	42
9 Få föräldrar att komma till skolan	22

Som man kan se prioriterar eleverna det sociala stödet högst. Detta alternativ placerar sig med god marginal före mer aktivitetsinriktade inslag. Att notera är att det är det stöd som går direkt till ungdomarna. Alternativet ”att hjälpa familjer i svårigheter” är inte lika högt prioriterat. Man kan självfallet diskutera vad det innebär att hjälpa ungdomar i svårigheter, men det viktiga här är att notera att det sociala ansvarstagandet, empatin och solidariteten med de utsatta inte alls är uttraderat. Tvärtom är idén att ge stöd till ungdomar som har det svårt mycket väl förankrat i elevgruppen. Verksamheten verkar nästan per definition vara förknippad med att ge socialt stöd till utsatta ungdomar. Två tredjedelar av eleverna valde att markera detta alternativ. En annan fråga som diskuteras nedan, är om ungdomarna i svårigheter i praktiken skulle söka stöd hos Ungdomsteamet.

Efter denna ”sociala topplacering” följer två aktivitetsinriktade uppgifter; arrangera roliga aktiviteter och hjälpa ungdomar att organisera egna aktiviteter. Detta är något som också återkommer i det öppna svarsalternativet där önskemål om flera kill- och tjejgrupper, simhall och en fotbollsförening för tjejer tas upp. Ungdomars delaktighet, att vara med och bestämma, är vidare något som omfattar relativt stor del av gruppen. Stöd till läx-

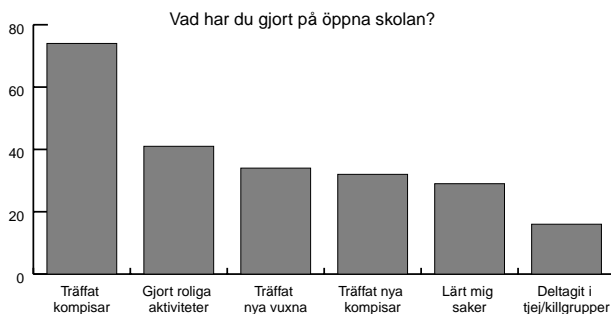
läsning placerade sig i mitten vilket kan betraktas som högt, då detta svarsalternativ innebär att eleverna får lägga ned en stor egen ansträngning. Det kan vidare vara ett mycket viktigt inslag för dem som har svårt med skolarbetet, speciellt om föräldrarna har svårt att hjälpa till, och som man måste ta på allvar.

Överlag kan man se att ungdomarna prioriterar uppgifter som innebär att Ungdomsteamet arbetar direkt med ungdomarna. Tvåstegsmodeller, att föräldrar eller föreningar skulle kunna vara ett stöd eller hitta på saker tillsammans med ungdomarna prioriteras längre ned. Alternativen som handlar om att stötta utsatta ungdomar och att stödja dem till en större delaktighet lyfts fram.

Den öppna skolan

Bergsjöskolan är öppen kvällstid för ungdomar i årskurserna 6 till 9. Verksamheten ersatte fritidsgården, då man ville koncentrera sig och för att locka fler ungdomar än dem som traditionellt söker sig till en fritidsgård. Vad en skola är vet folk från hela världen, däremot inte vad en fritidsgård är.

Hälften av eleverna har varit på den öppna skolan⁸. I huvudsak går de dit för att träffa kompisar, vilket också är den vanliga orsaken till att ungdomar söker sig till en fritidsgård (Blomdahl 1989). De sociala relationerna, umgänget med kompisarna, är kärnan i verksamheten. Därefter menar ungdomarna att de lärt sig saker. I figuren nedan motsvarar staplarnas höjd antalet svar som avgivits för respektive alternativ. Alltså; knappt 80 stycken har markerat att de träffat kompisar på öppna skolan och så vidare.

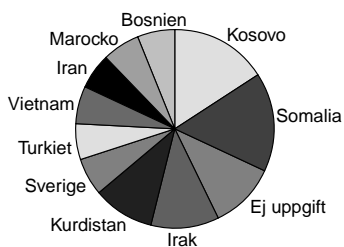
Figur 1

Redovisning av vad eleverna har fått ut av den öppna skolan

Ett av de främsta skälen till att fritidsverksamheten flyttades över till skolans lokaler från fritidsgården är uppfattningen om att vissa av eleverna⁹ inte fick gå ut på kvällen annat än till skolan. I och med att fritidsgårdar inte

förekommer i deras länder kan dessa lokaler uppfattas som speciellt "farliga".

Denna uppfattning kan nyanseras på några punkter. En stor majoritet, drygt åtta av tio av eleverna, uppger att de får gå ut i stort sett när de vill. Knappt en av tio uppger att de endast får gå till öppna skolan och inte till exempelvis fritidsgården. Detta skulle innebära 27 elever på skolan totalt om man räknar in bortfallet. Hälften av dessa hade också varit på öppna skolan. Sju elever (drygt 3 %) uppger att de nästan aldrig får gå ut. När man tittar på nationalitet (på mödrarnas sida) ser man att gruppen är mycket heterogen. De största fälten innefattar tre elever och i de minsta fälten återfinns vi en elev. Gruppen som bara får gå till öppna skolan fördelar sig lika mellan killar och tjejer. Eleverna kommer alltså med god representation från de olika stora befolkningsgrupperna.

Figur 2 Ungdomar som bara får gå till öppna skolan

Det som skiljer ovanstående grupp från dem som inte får gå ut alls är att de senare helt domineras av flickor (6 av 7).

Hur mår de ungdomar som inte får gå ut?

Kamratumgänge betraktas allmänt som en viktig och nästan avgörande del under frigörelseprocessen, för identifikation och på vägen till en egen identitet (Eriksson 1969, Kaplan 1987). Restriktioner i förhållande till att gå ut och träffa kamrater borde därmed vara förknippat med olika problem för ungdomarna. Av olika psykosomatiska faktorer såsom svårt att sova, ont i magen med flera, visade det sig att gruppen som hade restriktioner i förhållande till att gå ut efter skolan skilde sig när det handlade om nedstämdhet och oro. Det är fråga om en så liten grupp att det endast är intressant för att visa en tendens. Gruppen som får gå ut i stort sett när de vill lider i lägre utsträckning av oro och nedstämdhet (13 %) än gruppen med restriktioner. I den senare lider drygt nio av tjugoen av nedstämdhet och/eller oro flera gånger per vecka.

Tabell 3**Möjlighet till att gå ut efter skolan i förhållande till nedstämdhet**

	Inte deppig	Deppig, oro	Total
Gå ut <i>utan</i> restriktioner antal	137	20	157
%	87	13	100
Gå ut <i>med</i> restriktioner antal	12	9	21
%	57	43	100
Total	antal	29	178
	%	16	100

Ungdomarna kan självfallet må dåligt av många orsaker. En av dessa kan vara hinder mot att umgås och socialiseras med kamraterna. En annan kan vara att familjer där föräldrarna känner stor oro och bristande förankring i Sverige har svårt att känna tillit till det svenska samhället. Detta kan leda till tydligare restriktioner för deras barn då otryggheten leder att man vill skydda barnet. För andra kan restriktionerna ha införts för att förhindra ett pågående destruktivt uteliv. De kan ha tillkommit för att föräldrarna sett att ungdomen mår dåligt och vill ha större tillsyn.

Det visar sig också, vilket inte är förvånande, att problembelastningen samvarierar med framtidstro. De som i ökande omfattning har psykosomatiska problem har också i ökande grad bristande tro på att den egna framtiden ser ljus ut.

Om man å andra sidan tittar på gruppen som tillbringar mycket av sin fritid i centrala Göteborg, visar det sig att de också tillhör de mer problembelastade. 76 % av dem med stora problem vistas i där en eller flera gånger i veckan, vilket motsvaras av 56 % av gruppen med små problem. Detta visar att det kan tyda på problem antingen man vistas mycket ute i centrum av Göteborg, alltså perifert från lokalsamhället, eller väldigt lite och lever mer "instängd" i familjen. Om man skulle undersöka vad det är som gör att dessa beteenden samvarierar med psykosomatiska faktorer, skulle man behöva undersöka det psykosociala klimatet i familjen, banden mellan familjemedlemmarna och lokalsamhällets struktur. Dessutom, oavsett hur klimatet i familjen är, kan både avsaknad av kamratumgänge och vistandet i riskmiljöer med "negativt umgänge" skapa problem.

Oavsett vad som orsakar problemen är det viktigt att elevvärderna har kontakt med båda grupperna och inte minst med deras föräldrar. Det borde vara viktigt för föräldrar att ha kunskap om att deras barn mår bättre om man stöttar dem till ett gott kamratumgänge i lokalsamhället. Om man talar i termer av risk- och skyddsfaktorer (Lagerberg & Sundelin 2000) skulle

man kunna säga att förankringen, de sociala banden i lokalsamhället och det psykosociala klimatet i familjen är viktiga faktorer för barnens psykosociala utveckling.

Vad gör ungdomarna på sin fritid?

Många ungdomar skriver i det öppna svarsalternativet att det finns brist på fritidsaktiviteter. Detta gäller allt från relativt lätt arrangerade saker som tjeffotboll, till mer storskaliga idéer som att exempelvis bygga en simhall eller en crossbana. Nedanstående tabell visar vad ungdomarna faktiskt gör på sin fritid. Nivåerna är indelade i intensitetsgraderna hög och låg. Hög intensitet innebär att ungdomen deltar i/sysselsätter sig med en aktivitet en eller flera gånger per vecka. Detta behöver i och för sig inte uppfattas som särskilt högt rörande några av aktiviteterna såsom läsläsning. På grund av bortfall blir inte procentsatserna 100 %.

Tabell 4 Ungdomarnas fritidsaktiviteter

<i>Aktivitet</i>	<i>Låg%</i>	<i>Hög%</i>
Varit på öppna skolan	60	32
Idrottar i en förening	49	46
Tränar själv	45	47
Läser läxor	8	85
Tar hand om småsyskon	49	41
Umgås med kamrater	14	80
Spelar data, surfar el lik	26	69
Spelar musikinstrument	77	16
Inne i centrala Göteborg	41	53
Är med i annan förening	69	18

Vad man kan notera är att den öppna skolan lockar en tredjedel av eleverna till skolan minst en gång per vecka. Att umgås med kamrater är den enskilda aktivitet som eleverna gör vid flest tillfällen per vecka, varefter dataspelande följer. Knappt hälften av eleverna är mycket aktiva i en idrottsförening och något fler tränar själva. Om man räknar samman alla som är fysiskt aktiva en eller flera gånger i veckan, alltså tränar själv eller i en förening, så har två tredjedelar hög nivå. Kategorierna i tabellen är naturligtvis delvis överlappande, ungdomarna kan ju till exempel gå till öppna skolan och där både umgås med kamrater och spela data.

Ungdomar i svårigheter

En central uppgift för Ungdomsteamet är att ge stöd till utsatta ungdomar. Jag kommer nedan att presentera i vilken mån de utsatta ungdomarna har kontakt med elevvården och om de har förtroende för "hjälpare" med mera. Den första grupp som kommer att presenteras är de som uppger sig ha psykosomatiska svårigheter.

Tabell 5 Psykosomatiserande ungdomars kontakt med elevvården?

	Problem			Total
	Små	Medel	Stora	
Haft kontakt	Antal 8 9 10 27
	% 30 33 37 100
Ej haft kontakt	Antal 99 31 19 149
	% 66 21 13 100
Total	Antal 107 40 29 176
	% 60,8 22,7 16,5 100

Ovanstående tabell visar att ju större problem man uppger sig ha, desto större sannolikhet är det att man har kontakt med elevvården. Viktigt är att notera att enkäten frågar om kuratorers och socialsekreterares kontakter, inte exempelvis skolsköterskan eller psykologen då dessa inte var en del i Ungdomsteamet vid tidpunkten för enkäten. Mot bakgrund av tidigare erfarenheter har sannolikt en stor grupp av dessa elever kontakt med skolsköterska. Tabellen redovisar inte sex av eleverna som har haft kontakt med kurator/socialsekreterare på grund av internt bortfall. Trots att det finns en ökande tendens att ungdomar i svårigheter har kontakt med elevvården, kan man konstatera att det finns ett behov av att göra mer intensiva försök att komma i kontakt med gruppen. Inte minst då faktiskt fler ungdomar med stora problem inte har haft kontakt med elevvården än de som har haft det. Noteras kan återigen att enkäten avser perioden fram till december 2000. Värt att notera är också att hälften av dem som sökte sig till kuratorerna gjorde det på eget initiativ.

För att undersöka om de elever som *vill* förändra något i sitt liv har kontakt med elevvården, gjordes två variabler. Den första för att studera de utagerande ungdomarna. I denna ingick variablerna "jag vill sluta göra brott, jag vill sluta använda droger och jag vill sluta bråka med andra". Den andra variabeln sammansattes av dem som ville ha stöd för olika familje- och personliga psykosomatiska problem. Variablerna upptar alltså inte alla som

exempelvis begår brott i gruppen eller dem som har andra typer av problem, utan dem som uppger sig vilja sluta med det/ha hjälp för det. Det som är intressant är att man kan förvänta sig att ett arbete med denna grupp skulle kunna ha gott resultat då de själva vill ha en förändring (Pawson & Tilley 1997).

Det finns en tydlig skillnad mellan den utagerande och icke-utagerande gruppen i vilken mån de har kontakt med elevvärderna. Av dem som inte bedömdes som utagerande hade en av tio kontakt med kurator eller ungdomssekreterare medan hälften hade det av den utagerande gruppen.

Tabell 6 I vilken mån har de utagerande kontakt med elevvärderna?

		Kurator + ungd sek		Total
		haft kontakt	ej kontakt	
Ej utagerande	Antal	16	152	168
	%	10	90	100
Utagerande	Antal	17	18	35
	%	49	51	100
Total	Antal	33	170	203
	%	16	83	100

De som vill ha en förändring rörande familje- eller personliga problem har i tabellen nedan korstabulerats mot kontakt med ungdomssekreterare/kurator. Det framkommer även här att det finns en överrepresentation hos dem i förhållande till gruppen som inte uppger att de vill förändra något i sitt liv. Knappt en tredjedel av denna grupp har kontakt med denna del av elevvärderna, mot drygt en av tio av den senare gruppen.

Tabell 7

Familje- och personliga problem och kontakt med ungdomssek

		Ungd sek, kurator		Total
		haft kontakt	ej kontakt	
Ej problem	Antal	15	130	145
	%	10	89	99
Problem	Antal	18	40	58
	%	31	69	100
Total	Antal	33	170	203
	%	16	84	100

Man kan lätt få bilden av, inte minst i ovanstående tabeller, att antingen är man utagerande eller så psykosomatiserar man. Det behöver naturligtvis inte vara så utan de med utagerande beteende kan också ha svårigheter av mer psykosomatisk karaktär, svårt att sova, deppig och så vidare. Tabell 6 visar att det finns en hög grad av samvariation mellan grupperna. De som begär brott, tar droger eller bråkar med andra, har också i högre grad svårigheter att sova, är i högre utsträckning trötta och kraftlösa, deppiga och så vidare. 47 % av den utagerande gruppen uppger att de har stora psykosomatiska problem medan endast 10 % i den icke utagerande gruppen.

Tabell 8

I vilken mån har de utagerande även psykosomatiska problem?

		Problem			Total
		Små	Medel	Stora	
Ej utagerande	Antal	102	33	15	150
	Procent	68	22	10	100
Utagerande	Antal	8	8	14	30
	Procent	27	27	47	101
Total	Antal	110	41	29	180
	Procent	61	23	16	100

Av ovanstående genomgång kan man konstatera att den psykosociala delen av Ungdomsteamet når sin målgrupp i relativ hög omfattning, men också att det finns åtskilligt mer att göra. Inte minst handlar det om att identifiera och övervinna de problem som gör att de inte har kontakt. Jag menar inte att det är realistiskt att alla som vill ha stöd för ett problem har kontakt med elevvärden, men det förtar inte behovet av att analysera olika svårigheter. Flera av ungdomarna som uppger att de vill ha ett stöd för ett upplevt problem kan ju också ha en stödjande kontakt, men utanför Ungdomsteamet. Ett förhållande som borde vara problematiskt, är om de som är i behov av stöd inte känner förtroende för den verksamhet som kan ge ett sådant.

De utsatta ungdomarnas förtroende för "hjälpare"

En central idé för Ungdomsteamet är att nå ungdomar i sociala problem med "rätt" och kvalificerad kompetens. Men ungdomar, liksom vi alla, sö-

ker inte stöd hos personer bara på grund av deras uttalade kompetens, utan vill också känna ett förtroende för den person eller den funktion man söker stöd hos. Det är naturligtvis inte självklart att ungdomar känner förtroende för en funktion bara för att den finns att tillgå. Det handlar förutom personliga egenskaper om sådant som det sammanhang där man får kontakt med funktionen, ens inställning till myndigheter eller till organisationen överhuvudtaget.

Man kan tragiskt nog konstatera att det finns ett förtroendeunderskott för professionella hjälpare hos båda grupperna. I den utagerande gruppen har endast cirka 13 % stort förtroende för exempelvis kuratorer, oavsett om de träffat dem eller inte. Stort förtroendet för dessa hos gruppen med personliga och/eller familjeproblem ligger på ca 25 %. Detta innebär att Ungdomsteamet måste hitta olika vägar att nå fram till en grupp av unga som inte har förtroende för deras funktioner. Sådana vägar kan vara att etablera personliga relationer och/eller att gå genom annan personal, till exempel lärarna som ungdomarna har högre förtroende för.

I tabell 8 redovisas en jämförelse mellan det förtroende som utagerande ungdomar känner för funktioner inom Ungdomsteamet (kuratorer, fritidsledare och ungdomsassistenterna?) och förtroende för lärare. Gruppen består av 28 ungdomar vars problematik är att de bråkar, begär brott eller tar droger. Tabellen visar att ungdomarna genomgående hyser större förtroende för lärarna än för Ungdomsteamet. Denna skillnad kvarstår om man också tar hänsyn till dem som träffat ungdomssekreterare/kuratorer.

Tabell 9 Förtroende för Ungdomsteamet och förtroende för lärare

	Förtroende för lärare %	
	Litet	Stort
Förtroende för	Litet..... 53	47
Ungdomsteamet	Stort..... 27	73
	100	100

I tabellen framgår att 53 % av ungdomarna som har litet förtroende för Ungdomsteamets personal också har litet förtroende för lärare. Alltså uppger 47 % sig ändå ha stort förtroende för lärarna. När man ser till dem som har litet förtroende för lärare så är gruppen som har stort förtroende för Ungdomsteamet 25 %. Gruppen är tämligen liten till antalet, men har avgränsats för att belysa en ytterpol. 12 ungdomar i denna utagerande grupp uppger att de har litet förtroende för lärare mot 16 som säger sig ha stort.

Motsvarande för Ungdomsteamet är 17 som uppger litet förtroende och 11 stort. En jämförelse med gruppen som inte uppger något utagerande problem är att 34 ungdomar uppger att de har litet förtroende för Ungdomsteamet medan hela 115 stycken uppger sig ha stort förtroende. Motsvarande siffror för lärare är att 37 har litet förtroende medan 112 elever har stort. Detta innebär att graden av förtroende för lärare eller Ungdomsteam inte skiljer sig åt i den icke utagerande gruppen, vilket det däremot gör i den utagerande gruppen.

Man kan tänka sig olika förklaringar till detta. Dels kan vissa ungdomar ha en allmän misstänksamhet gentemot myndigheter av olika slag. De kan ha haft skrämmande erfarenheter från socialtjänstens ingripanden. De kan ha "något att dölja", avseende droger, brott etc. trots att de menar att de vill ha hjälp med det och så vidare. De situationer som de kommit i kontakt med elevvården kan ju också ha varit mycket problematiska och måhända inte lett till ökat förtroende. Tiden kan också ha en avgörande betydelse. Dessa ungdomar har inte sällan svårt att känna tillit till andra och kan behöva bygga och pröva relationerna över tid, vilket de har haft större möjlighet att göra i förhållande till lärarna.

Oavsett om gruppen är tämligen liten till antalet, så är det en viktig grupp att nå. Den står eller kan sannolikt komma att stå för en hög andel av den brottslighet, drogkonsumtion, langning och det bråk som finns. Det finns behov av att utveckla arbetet med hur man kommer i kontakt med och etablerar förtroendefulla relationer till gruppen. Det positiva är att gruppen definierats med utgångspunkt i att de uppgivit att de faktiskt vill ha en förändring i sina liv.

Ungdomarnas tankar om att bo i Bergsjön

Ett antal mer allmänna frågor om Bergsjön och hur ungdomarna uppfattade att bo i stadsdelen avslutade enkäten. Detta är ju inte frågor som direkt relaterar sig till Ungdomsteamet, men är en del av en identitet som ungdomarna bär med sig. Det kan också finnas viktiga saker här att ta fasta på för utvecklingen av Ungdomsteamet. En generell slutsats man kan dra från svaren är att bostadsområdet inte är en och samma sak för ungdomarna. De frågor som utgår från ungdomen själv och dennes egna erfarenheter och liv i området är överlag mer positiva än den bild man får när man frågar om ungdomarnas uppfattning om bostadsområdet, såsom det *speglas i andras* uppfattning. Detta säger något viktigt om hur det är att växa upp i Bergsjön. Man tvingas, vare sig man vill det eller inte, att på olika sätt leva och hante-

ra konflikten mellan andras, massmedias och kompisars med fleras uppfattning om området och de egna erfarenheterna. Nedan är ett utsnitt från en intervju med en grupp ungdomar som är frivilliga ledare för yngre barn, ett projekt som fritidsledare Terje Jansson ansvarar för.

Vad tror ni att andra tänker om Bergsjön?

M: Som hon sa förut.

H: Värsta ghyttot!

Vilken är er bild av Bergsjön?

H: Man känner sig hemma.

A: Man måste inte gå beväpnad som många tror.

Hur känns det när man möts av andra människors bild av Bergsjön?

A: Man blir sur.

An: Speciellt när dom som säger det kommer någon helt annanstans ifrån och dom kanske aldrig ens har varit i Bergsjön, då blir man sur.

Säger ni nåt när ni möter en sådan bild av Bergsjön?

An: Vi hade en diskussion på 45 min i klassen om Bergsjön.

H: I skolan skulle vi göra arbeten om olika stadsdelar i Göteborg, när vi kom med våra kamrater till Bergsjön ville dom inte ens gå av vagnen först. Dom undrade om detta verkligen var Sverige och tyckte att det var ett riktigt ghytto. Vi förklarade att det inte var så farligt.

T: Jag tror att alla tror att det alltid är värre någon annanstans. I Rinkeby säger dom att det är för djävligt i Bergsjön och tvärtom.

(Apropå engagemanget i ungdomsledare) Tycker ni att Bergsjön är orättvist behandlat och att ni vill göra er del för att hjälpa Bergsjön?

An: Jag kan inte svara för någon annan men jag tänker så.

N: Det klart man har tänkt så.

H: Det tar tid.

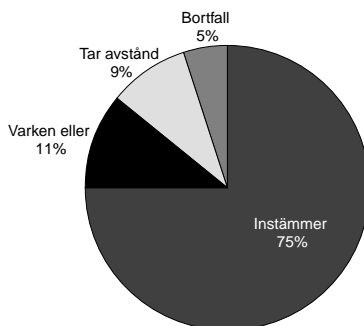
M: Det kommer att ta flera år att förändra Bergsjön. Folk fattar inte så fort. Bergsjön är stämplat och den stämpeln måste verkligen skrubbas bort.

A: Jag tror att den stämpeln håller på att försvinna lite. Bergsjön är ju en ekologisk stadsdel och ungdomarna syns i tidningen på ett bra sätt. Det är nog en liten bit på väg.

Det är centralt för ungdomarna att förhålla bilden av Bergsjön, såsom de får den speglad genom kompisar och media, till sina egna faktiska erfarenheter av stadsdelen. Det är viktigt att se att det egentligen inte handlar om stadsdelen i sig, utan om de tillskrivningar som görs till dem som bor i området. Om man bor i ett sådant område - hur måste man då själv vara? Man kan då

också förstå ett engagemang för området, inte bara som ett oegennyttigt arbete för andra, utan också ett, kanske nödvändigt, arbete för den egna självrespekten. Det handlar om att skapa en länk mellan sig, sin självbild och de uppfattade tillskrivningarna från andra. "Jag bor i och för sig i Bergsjön, men jag engagerar mig för att göra något åt problemen." På så sätt kan ungdomarnas engagemang vara dubbelverkande, både självhjälp och socialt ansvarstagande.

Man skapar en positiv bild av det egna området på grundval av de egna erfarenheterna, man känner området och har många kamrater i området som ger trygghet. Det finns också en allmänmänsklig tendens som gör att man för att känna motivation och framtidstro tenderar att övervärdera de egna möjligheterna och undervärdera olika svårigheter. Claesson (1996) menar att förmågan att göra "positiva omskrivningar" är en mycket viktig förklaring till varför vissa klarar sig, när andra inte gör det, i en diskussion om hur unga vuxna lyckats bryta ett negativt socialt arv. Det är viktigt att se att det inte handlar om ett självbedrägeri, utan om en konsekvent förmåga att se möjligheter och suga ut det bästa ur varje situation. Denna överlevnadsförmåga innebär inte att man ska uppfatta det som att det inte finns problem i området, utan främst som ett tecken på den potentiella kraft som finns. Därtill kommer att varje fördömande och nedvärdering av området lätt blir till en kränkning också av de människor som faktiskt lever där. Samtidigt är ungdomarna mycket medvetna om den stämpel som området har. Att Bergsjön inte är ett neutralt område, är ungdomarna, vare sig de vill det eller inte, tvungna att förhålla sig till. Detta är inte minst viktigt då bostadsområdet är en viktig del i ungdomarnas skapande av identitet (Sernhede 1996).

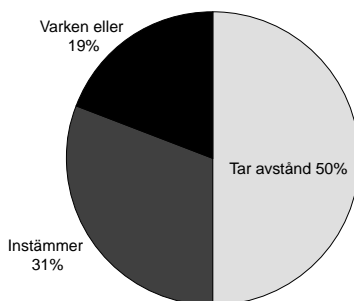

Figur 3 Ungdomarnas uppfattning om Bergsjön

Diagrammet ovan visar att drygt 75 % av eleverna tycker att det är bra eller mycket bra att bo i Bergsjön. Endast 11 % tar avstånd från detta. Figur 4 visar något av en konflikt mellan Bergsjön som del i ett socioekonomiskt sammanhang och som den egna uppväxtmiljön. Även om hälften av ungdo-

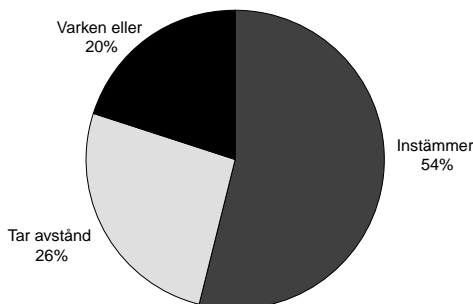
mar menar att man inte har sämre chanser om man kommer från Bergsjön, instämmer 30 % i detta påstående, därtill finns en stor grupp av tveksamma.

Figur 4 Bedömning av möjligheter om man bor i Bergsjön

Ännu tydligare visar sig detta vid frågor om respekt. Medan en mycket stor majoritet menar att det är upp till en själv om man lyckas eller inte (71 %) så menar de också att vare sig ungdomar (68 %) eller andra som bor i Bergsjön (54 %) får tillräcklig respekt. Alltså, man kan tolka det så att man måste göra det bästa av den situation man har, och att man kan, om man bara kämpar på. Samtidigt är man tvingad att kämpa så mycket mer för att bli sedd, bekräftad och få respekt. Detta har ju också sin motsvarighet i kulturen, där individen sätts i centrum, "alla kan om man bara vill, om inte annat så genom att vinna på Bingolotto". Tillsammans med mediala symboler visar detta att det är möjligt att bryta ett underläge, med rätt begåvning, kämpaglöd och lite tur. Olika idoler: rapartister, idrottsstjärnor m.fl. kan utgöra sådana kulturella och mediala symboler. Dessa är både viktiga identifikationsobjekt och kanske nödvändiga möjliggörande förebilder och understödjare av en mytbildning kring allas lika chans. Ungdomarna bär det individualistiska dilemmat på sina axlar, där både misslyckanden och framgångar nedförs till individen och hennes egenskaper. En kultur där misslyckanden tolkas till det personliga nederlaget av skulden att inte ha hanterat sitt pund väl (Hermansson 1989, Hermansson & Berggren 1990, 1994). Figuren nedan visar att drygt hälften menar att de som bor i Bergsjön inte får respekt, medan en fjärdedel tar avstånd från påståendet.

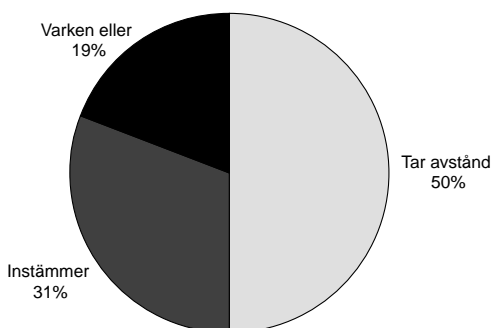
Figur 5 Uppfattning om hur "folk" respekterar boende i Bergsjön.

”Typeleven” i materialet menar att Bergsjön är bra att bo i, man tänker att det är upp till en själv att ta vara på sina chanser, man har inte sämre chanser än ungdomar i andra bostadsområden och man vill ställa upp och göra Bergsjön bättre (61 %). Man är också medveten om den negativa bild Bergsjön har i allmänhetens ögon.

Problematiken med att ungdomarna uppfattar att de inte blir tillräckligt tagna i anspråk visar sig på flera områden. 26 % tar avstånd från påståendet att de uppfattar att deras åsikter är viktiga och därtill är 20 % ambivalenta. En tredjedel av eleverna säger att det händer att de känner sig mindre värda än andra, medan 54 % tar avstånd från påståendet. Arbete för ökad delaktighet för ungdomarna torde inte minst med utgångspunkt i detta vara viktigt. Detta speciellt mot bakgrund av de faktiskt vill vara med och arbeta för en förbättring.

Figur 6 Bedömning av hur andra människor värderar ungdomarnas åsikter

Detta finns, oavsett om ungdomar kanske skönmålar en del, en i grunden positiv livshållning hos de flesta, vilket borde få mer utlopp och bekräftelse från vuxenvärlden. För ungdomarnas identitetsutveckling behöver det inte vara fel att uppvärdera det positiva, inte minst då det kan bli till självuppfyllande profetior. Inte minst handlar det om en ny sorts social pedagogik som ger ungdomar redskap att erövra det symboliska, kulturella och materiella kapital som krävs för att få tillgång till de arenor som man annars bara kommer i närheten av. De middagar som man aldrig blev bjuden till, de föreställningar där man ständigt befinner sig på andra sidan staketet. Ett sådant kapital är ofta svårt att upptäcka, då det visar sig i mängder av tecken, symboler, sätt att agera och kanske främst genom alla de sammanhang man faktiskt inte är medbjuden till. Idén om den egna lyckans smed och ”the self made man”, undgår dock knappast någon, då detta är ett gängse tema för allsköns uttryck, inte minst i mängden av såpoperor. Det behövs en slags social pedagogik som genom att ta tillvara kraften hos ungdomarna når kunskap om olika strukturella och kulturella hinder först i den stund man överkommer dem (Freire 1972).

³ Undersökningen planerades att vara en totalundersökning av Bergsjöskolans elever i 7:e till 9:e klass. 208 elever besvarade enkäten, vilket innebär 68 % svarsfrekvens. Bortfallet är 100 svar, varav 66 st. beror på att 4 lärare inte inkommit med enkätsvar (en sjundeklass, två åttondeklasser och en niondeklass). Dessa klasser är samtliga vanliga klasser och det finns inget som säger att de skulle avvika från svarsgruppen. 20 elever var sjuka, 5 lediga, 8 ogiltiga enkäter och en ville inte besvara enkäten. 2 av 6 förberedelseklasser har varit med vilket innebär att 4 klasser har av lärare bedömts ej haft tillräckliga språkkunskaper för att kunna delta.

⁴ Undersökningen genomfördes av Göteborgs stad som underlag till kvalitetsarbetet med de s.k. balanserade styrkortet. Resultatet av detta finns att ta del av på Göteborgs hemsida, www.goteborg.se

⁵ Till viss del har det att göra med att de nyanlända eleverna i förberedelseklasserna inte var med. Antalet olika länder skulle också ha ökat något. Här handlar det om att beskriva populationen som besvarade enkäten. 1998 hade 75% av eleverna i Bergsjön invandrarbakgrund. Källa: Bergsjöns framtid. Analysrapport 19920224.

⁶ Partille, Strömstad, Lilla Edet, Mölndal, Uddevalla, Lysekil, Härryda, Stenungsund, Tanum, Sotenäs, Kungälv, Orust, Munkedal och Öckerö.

⁷ Observera att på skolan finns ytterligare fyra förberedelseklasser som inte ingår i denna undersökning.

⁸ Mätningen gäller fram till och med december 2000.

⁹ Speciellt flickor Somalia har nämnts.

Lärarnas uppfattning om Ungdomsteamet

På en skola är lärare den centrala yrkesgruppen, de är de huvudsakliga skaparna och bärarna av den dominerande kulturen. På Bergsjöskolan är naturligtvis kulturmöten en naturlig del av vardagen. I stor utsträckning handlar detta om mötet mellan svensk och annan kultur. Men vi kommer här att titta på kulturen på organisationsnivån. Alltså den kultur som Ungdomsteamet är satta att verka inom och i förhållande till. På ett sätt kan man betrakta mötet mellan Ungdomsteamet och Bergsjöskolan som mötet mellan en dominerande inhemsk kultur och en invandrad minoritetskultur. Så länge den senare underordnar sig och finner vägar till kommunikation med den övergripande så uppfattas den inte som ett reellt hot, som måste motarbetas. På samma sätt uppfattas inte den dominerande kulturen som ett hot för minoritetskulturen, så länge den inte hotar att ta över och dominera centrala aspekter av den. Som vi senare kommer att se finns det fundamentala skillnader i organiseringen mellan det första och det andra Ungdomsteamet. I första fallet var det en uppenbar kulturkrock där självförtroenden bröts och oförståelse i förhållande till den andre skapades och vidmakthölls. I det andra fallet finns början till ett möte där berikande erfarenheter och gemensamt skapande har möjlighet att växa.

Ungdomsteamet lever med stor vaksamhet inför vad ”de egentligen tycker om oss”. Lärarkollektivet är den signifikanta grupp av ”andra” som villkorar Ungdomsteamets existens och skapar mycket av materialet till gruppens identitetsarbete. Denna roll spelar de antingen som faktiskt reellt deltagande aktör eller, och framförallt, som tänkt normgrupp att förhålla sig till. I detta avsnitt kommer jag att presentera något om vad denna grupp har för åsikter om Ungdomsteamet. Detta både för att skingra dimmorna och tillskrivningarna något, men också för att lärarna sitter inne med mycket kunskap om Ungdomsteamet och om situationen och behoven på skolan.

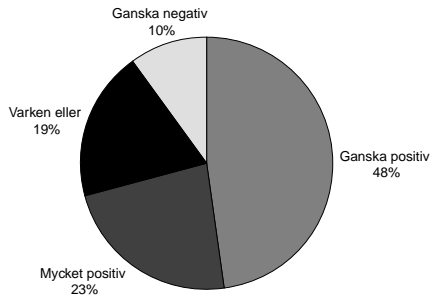
Enkätresultat

Undersökningen av lärarnas åsikter gjordes i form av en enkät. Den delades ut i respektive arbetslag i december månad 2000. En kortare information om enkätens uppbyggnad gavs, varefter de fick besvara enkäten i enskildhet. Svarefrekvensen var låg efter första utdelningen, 29 av 56 möjliga (52 %) varför en påstötning gjordes vid en personalsamling i mars. Detta resulterade i att ytterligare 3 stycken enkäter lämnades in. På denna allmänna personalsamling (med obligatorisk närvaro) uppgav sig samtliga ha besvarat enkäten. Även om bortfallet är stort, så redovisas resultatet nedan och diskuteras såsom det utföll. I och med att enkäterna besvarades anonymt har inte personliga påminnelser kunnat göras.

Svaren berör samarbetet mellan läraren och Ungdomsteamet med erfarenheter från 106 elever, inkluderat ett "extremfall", där en lärare uppgav sig samarbetat om 50 elever. Medianvärdet (alltså det mittersta värdet) är 2,5 elevärenden.

En första frågeställning berör den övergripande inställningen till Ungdomsteamet. Tanken är att denna fråga fångar ett slags grundstämning, vilket sannolikt kommer till uttryck på olika sätt.

Figur 7 Lärarnas övergripande inställning till Ungdomsteamet

Figuren ovan visar att en stor majoritet av dem som besvarade enkäten har en positiv eller mycket positiv inställning till Ungdomsteamet (71 %). Ingen säger sig vara mycket negativ, men 3 stycken ganska negativa (10 %). Den känsla som "första Ungdomsteamet" hade av att lärarna i huvudsak var mycket negativa till dem, stämmer i alla fall inte med dagens förhållande. Det är inte omöjligt att tiden har verkat för Ungdomsteamets del, att organisationen har satt sig och att Ungdomsteamet blivit en naturlig del i skolan. Att så stor del av lärarna är positiva, borde kunna vara en god grund att bygga samverkan på. I det öppna svarsalternativet finns lite mer utvecklade uppfattningar, från mycket positiva lärare:

Har på mycket kort tid blivit en viktig del av skolan. Det är betydelsefullt att vi fortsätter att stödja teamet så att de kan fortsätta sitt fina arbete.

till uppfattningar som nyanserar diskussionen:

Ungdomsteamet fungerar betydligt bättre nu. Det samarbete och kommunikation som jag haft med företrädare från ungdomsteamet har fungerat friktionsfritt. Vi har ofta haft en samsyn på hur uppkomna problem ska lösas.

till vissa som är mer negativa, där ett tydligt exempel är:

Jag undrar ofta vad alla dessa människor gör. Samtidigt är det intressant att på nära håll se hur skattemiljonerna förbrukas.

Hur fungerar kommunikationen?

Samverkan sker genom kommunikation. I de enskilda elevärendena finns stora risker för att kommunikationen läser sig, inte minst på grund av att situationen för barnet ofta är så komplicerad och frustrerande. Kommunikationsvägrigheter är ett ofta förekommande uttryck för brister i samarbetet. Detta innebar för "första Ungdomsteamet" att man satsade på att korta kommunikationsvägarna genom att representanter för Ungdomsteamet satt med vid arbetsenhetskonferensen. Konsekvenserna av denna idé diskuteras mer utförligt på annat ställe i denna rapport.

I allmänhet menar dock lärarna att kommunikationen fungerar bra eller mycket bra (3/5 av svaren). En tredjedel placerar sig i mittenalternativet, vilket kan uppfattas både som att de just tycker att det fungerar "medelbara", eller att man inte haft så många gemensamma ärenden att man kan uttala sig. Några lyfter fram att Ungdomsteamet skulle representeras i AE-konferensen. Man anser att det är en omväg att kommunikationen går via arbetsenhetsledarna.

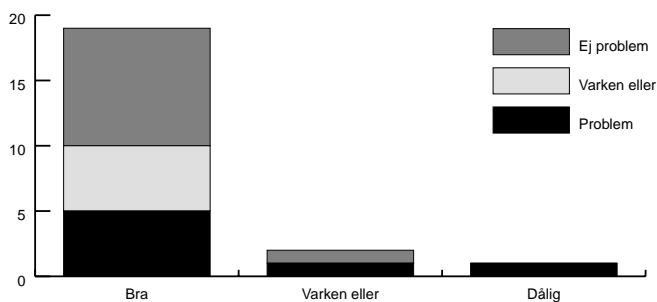
Kommunikation försvåras genom att den går via arbetsenhetsledarna. Detta känns som en omväg och gör att allt tar längre tid.

Skulle vilja ha snabbare inkoppling, snabbare resultat. En person från ungdomsteamet borde alltid sitta med vid AE, elevärendedelen. Skulle vilja ha mer avlastning i elevärenden. Som klassföreståndare är arbetsbördan alldeles för stor. Har man en klass med mkt problem borde man få mer hjälp med ex vis föräldrakontakt och "kollen" på eleverna.

Sekretesslagen är något som ofta lyfts fram som ett hinder i samverkan. Man för då fram att sekretesslagstiftningen tenderar att motverka det mer övergripande målet att hjälpa utsatta barn genom att den undanhåller viktig information från dem som har behov av den. Socialtjänsten, som i sådana diskussioner "står på de anklagades bänk" brukar anföra att det egentligen

inte spelar någon roll om vad man tycker om sekretesslagstiftningen, eftersom det är en lagstiftning man är skyldig att följa¹⁰.

Oavsett hur det förhåller sig med detta, kan det vara värt att undersöka hur väl faktiskt upplevda kommunikationssvårigheter i elevärenden förhåller sig till upplevda problem med sekretesslagen. Om sekretesslagen har varit ett verkligt hinder i samverkan, borde detta visa sig när lärare rapporterar om kommunikationssvårigheter. Stapeldiagrammet, figur 8, nedan visar hur många lärare bedömt att kommunikationen fungerade och hur de samtidigt bedömer om sekretesslagen ställt till problem i samverkan. I stapeln längst till vänster visas att av 22 lämnade svar menade 19 av dem att kommunikationen fungerade bra eller mycket bra. Samtidigt visar det sig att av dessa 19 menar 5 att sekretesslagen ställt till med problem och ytterligare 5 väljer alternativet att den varken varit problematisk eller oproblematisk.

Figur 8 Relation mellan upplevd kommunikation och sekretessproblem

Det intressanta med figuren är att upplevelsen av problem med sekretesslagen i de konkreta elevärendena inte sammanfaller med värderingen av hur kommunikationen faktiskt fungerat. Detta kan man tolka på olika sätt. Antingen som att sekretesslagen är ett faktiskt strukturellt problem, men att detta har motverkats genom att kommunikationen var så god, eller som att föreställningen om sekretesslagens försvarande inverkan är större än de faktiskt upplevda problemen. Hur som helst är antagligen god och återkommande information om sekretesslagen nödvändig, inte minst för att minska risken för att föreställningarna tillåts dominera över de faktiska erfarenheterna.

En konkret situation beskrivs av en lärare där något av detta problem lyfts fram, och inte minst osäkerheten om vad som är sekretess och inte. Även om den refererade kommentar som läraren gör ”det *kanske* inte ni bör veta” kan tolkas som en osäkerhet, ”har jag sagt för mycket nu?”, innebar den för läraren en känsla av att ”bli avsnäst”.

Vid några få tillfällen har jag reagerat över incidenter som markerar vår skillnad i kultur. T.ex. när vi som hel grupp blir informerade om hur det går för vissa elever så blir vi avsnästa av någon i ungdomsteamet med orden "det kanske inte ni bör veta". Sådana kommentarer är onödiga. Vi måste tillsammans arbeta med hur vi ska kunna överbygga våra olika sätt att arbeta på. Det är därför oerhört viktigt att vi väger våra ord vid alla tillfällen, men framförallt vid storsamlingar.

Upplevda sekretessproblem samvarierar inte heller med upplevelsen av hur de olika kompetenserna berikade arbetet eller eventuella revirstrider. Det ter sig inte orimligt att sekretesslagstiftningen uppfattas som ett latent hot mot samverkan och som en symbol för det man vill undvika och är rädd för, t.ex. att inte bli delaktig, att andra yrkesgrupper vet saker om min elev som inte jag vet om, att min yrkesgrupp eller jag inte skulle vara betrodd med en viss typ av information och att jag skulle vara mindre kompetent i och med detta. På ett mer strukturellt plan kan en sådan rädsla handla om att yrkesgrupper faktiskt inte skulle kunna nå fram till varandra. I problematiken sammanstrålar en mängd olika latent eller manifesterade hot mot samverkan och mot den egna yrkesrollen. Självfallet finns det många fall där sekretess varit ett stort hinder för samverkan, den är ju faktiskt till sin grund till för att stoppa fri informationsöverföring för att skydda ett högre etiskt mål, nämligen värnandet om den personliga integriteten. Jag menar dock att då sekretesslagen givits denna symboliska överladdning, där den faktiskt uppfattas som ett viktigt hot för kulturen, kommer sådana problematiska fall lyfta på snabba vingar att föras fram som bevis för tillståndet. Risken med denna laddning är att diskussionen om sekretessen på ett generaliserat plan också får värdera det samarbete som faktiskt fungerat bra. Detta kan då sprida uppgivenhet inför samverkans möjligheter. Den nivå-sammanblandning mellan sekretesslagen som (skol-) kulturellt negativt laddad symbol och faktisk bedömning av reell samverkan kan ha varit ett problem mellan Ungdomsteamet och lärare. Det är viktigt att inte göra en direktöversättning mellan dessa. Om man ska värdera faktisk samverkan, bör man i enlighet med detta resonemang utgå från de konkreta ärendena. När Ungdomsteamets personal får höra budskap om att samverkan försvårats av sekretessen från lärare, kommer de troligen se det som ett större problem i deras samverkan än de behöver.

Vad vill lärarna att Ungdomsteamet ska göra?

För att överhuvudtaget skapa vettiga inlärningsförhållanden behöver vi professionell hjälp med alla sociala problem. Där är ungdomsteamet av stort värde och jag är mycket tacksam över att de finns här. Skolans huvuduppgift anser jag vara undervisning/lektioner. Denna uppfattning verkar inte alltid delas av t.ex. skolledning. Av samma anledning kan det säkert finnas behov av fler lärare i vissa grupper, men behoven av lärare resp. ungdomsteam skall ej ställas mot varandra!

Läraren ovan för fram ett slags funktionsindelning, där lärarna undervisar och socialarbetarna bearbetar de sociala problemen. Den frustration som många lärare känner inför att tiden som egentligen skulle ha gått till undervisning går till mycket annat, kommer också till uttryck. I citatet lastas skolledningen för att de inte delar denna kunskapssyn. Oavsett detta kan denna uppdelning mellan undervisning och socialisation uppfattas som en tämligen generell motsättning mellan olika målsättningar och traditioner. I läroplanen talas exempelvis om strävansmål och uppnåendemål. De förra är mer övergripande och talar om hela individens utveckling och de senare är mer inriktade på vilka mätbara kunskaper eleverna ska tillägna sig. Många lärare, speciellt i de högre årskurserna, har sin kompetens i och brinner just för den kunskapande processen mellan lärare och elev. Kunskap avses här i meningen ämnesspecifik kunskap.

Grovt sett kan man säga att lärarna prioriterar att Ungdomsteamet ska göra de uppgifter som leder till en avlastning i deras arbete och för den allmänna ordningen och trivseln på skolan. När de identifierar Ungdomsteamets uppgifter utgår de i huvudsak från den egna yrkesrollen och de problem som är förknippade med den. Det är störningar för den pedagogiska processen som Ungdomsteamet är till för att lösa. Långt fler lärare (65,6 %) menar exempelvis att Ungdomsteamet är för lite tid ute på rasterna, medan de lägger för lite tid på att arrangera mer lustfyllda aktiviteter av typen öppna skolan (15,6 %).

Jag kan se några positiva delar i denna uppdelning och några faror. För det första är det viktigt att var och en används till det som den är bäst på. Sätillvida ska naturligtvis Ungdomsteamets elevvärd arbeta med de sociala problemen och lärarna med undervisning. Det ger också en trygghet för personalen när det är framgår vad var och en ska göra. Rutiner och liknande kan byggas upp på ett tydligt sätt. Tillkomsten av Ungdomsteamet motiverades ju också mycket på grund av att den massiva sociala problematiken krävde specialkompetens. På detta sätt finns motsvarigheter i hur Rinkebyskolan tänks fungera, där lärarna just ska vara undervisande personal. Det

finns också problem med detta. För det första kan en uppdelning mellan det sociala och det undervisningsmässiga leda till att läroplanens övergripande socialisationsmål nedvärderas (Persson 1997, Haug 1998, Liljeqvist 1999), och kan associeras med att det finns andra yrkesgrupper än lärarna som ska ta hand om detta mål. Pedagogiken blir en skyddad verksamhet och i mycket en helt ämnesinriktad verksamhet som riskerar att stagnera.

En annan invändning jag har är att ungdomarna ofta inte gör samma uppdelning av sina liv som våra professions- och organisationsgränser skapar, utan söker stöd där de tror de kan få hjälp och av den person de litar på. Lärarna är ofta viktiga för eleverna, och de har generellt sett högre förtroende för dem än för Ungdomsteamet. Åtminstone när det handlar om ungdomar i riskzon. En alltför strikt uppdelning kan få till följd att lärarna separeras från det sociala arbetet på ett för ungdomen olyckligt sätt. Lärare kan vara mycket viktiga personer i det kontinuerliga arbetet, vid vissa tillfällen eller som överbryggningspersoner. Genom att läraren visar att de litar på Ungdomsteamet, kan de "välsigna" kontakten. Slutligen kan läraren vara viktig som ett instrument i en lösningsstrategi för ex vis en kurator. Denne kan berövas ett av sina viktigaste redskap om en lärare inte deltar i arbetet med ungdomen och familjen.

En ytterligare sak man måste ha för ögonen är hur en uppdelning görs, vems problem och behov man löser. Lärarnas uppfattning handlade mycket om att Ungdomsteamet skulle reducera störningar för det pedagogiska arbetet. Detta står i motsatsställning till hur ungdomarna prioriterade. Dessa menade att Ungdomsteamet skulle satsa mycket mer på olika aktiviteter och på delaktighet. Lärarna kan ha svårt att bedöma behovet av fler sådana aktiviteter, då de i allmänhet startar först efter det att många lärare gått hem för dagen. Det är alltså viktigt att flera grupper tillåts formulera viktiga områden att arbeta med.

Det är ju trots allt så att Ungdomsteamet inte är tillkommet för lärarnas skull, för att de ska få avlastning utan för att ungdomarna ska få stöd, hjälp och möjlighet till en stimulerande fritid osv. Detta innebär i och för sig att lärarna får avlastning i en del uppgifter, men det kan också innebära att lärare blir än mer involverade på grund av alternativa arbetssätt. Det är det gemensamma arbetet för att stödja ungdomarna som är den gemensamma nämnaren för både lärarna och Ungdomsteamet.

Att etablera kontakt eller att bara vara vakt

En central fråga i mötet mellan lärare och Ungdomsteam är den om att vara ute i korridorerna på rasterna. Denna till synes enkla arbetsfördelningsfråga

kan betraktas som en förtätad symbolfråga för Ungdomsteamets identitet. Den rymmer ett flertal aspekter om vilka som har makt att definiera arbetsuppgifterna för vilka andra och varför just dessa arbetsuppgifter valts. Den rör praktisk organisation och den rör kompetensfrågor. Jag kommer att hävda att arbetsuppgiften bör bli föremål för omdefinieringar, utifrån varje yrkesgrupp.

Som visats framhåller lärare att Ungdomsteamet bör vara mer ute bland eleverna på rasterna. I första hand definieras det som en ordningsfråga. Eleverna bråkar och ställer till det i korridorerna, alltså måste vuxna som speciellt anställts med att arbeta med störande inslag finnas där de gör störst nytta. Mot detta reagerar Ungdomsteamet, i alla fall de delar av dem som vill se sin kompetens i åtminstone likvärdig ställning som lärarnas. Vi är inte anställda som ordningsvakter. Om lärare menar att det är ett problem så borde de i lika hög utsträckning vara ute och inte ta igen sig i lärarrummet. Vi har också saker att göra som kräver sin planeringstid, vi kan inte splittra upp denna tid genom att ständigt gå ut på rast och så vidare. Det finns ett hot mot känslan av professionalitet. Att vara "rastvakt" är inget man är anställd för, speciellt vill man inte underordna sig lärarnas önskemål. Det är lätt till att denna uppgift blir nedprioriterad, speciellt om man har många andra "tydligare" åligganden, som att skriva in anteckningar, föreningsmöten som ska förberedas och fester som ska arrangeras. Dessutom finns det praktiska problem. Rasterna är just den tid som eleverna utan att behöva fråga om lov kan söka kontakt med elevvärderna. Det är då som det kan vara speciellt viktigt att finnas till hands.

Att vara ute på rasten bland ungdomarna är en diffus uppgift - vad man ska göra när man är där ute. Bara vara vuxen, vara elevvärdare, rastvakt, fritidsledare eller vad handlar det om? Visst menar samtliga i Ungdomsteamet att de talar med eleverna i korridoren när de går förbi, och att de ofta är där och tar en sväng. De flesta motsätter sig dock att ha detta som en inplanerad arbetsuppgift. Inte minst för att det uppfattas som ett andrahandsarbete på uppdrag av lärarna.

Jag argumenterar för att det är en viktig del att vara ute på rasterna, men att varje yrkesgrupp måste formulera sina egna mål med det. Detta är en viktig del i om man inte ska uppfatta att man arbetar på uppdrag av den dominerande gruppen. Ett förslag till en sådan omdefinition är att betrakta arbetet som ett metodiskt "inre uppsökande arbete".

En viktig del i socialt och förebyggande ungdomsarbete är att etablera relationer med ungdomar i miljöer som inte är helt vuxenstyrda. För ungdomarna ger dessa miljöer större möjligheter till att på deras egna villkor knyta kontakter, pröva relationer och möjligen också omvärdera personer. Korri-

doren och skolgården är för ungdomarna viktiga arenor som inte bara styrs av vuxna och därmed möjliga utgångspunkter för ett inre uppsökande ungdomsarbete på en skola. Kontakten med ungdomarna i utrymmen som är mer ungdomsstyrda innebär en stor utmaning för professionella då den tydliga och självklara "stödstrukturen" som klassrummet, kontoret eller den specifika verksamheten saknas här. Jag menar att detta kan utnyttjas progressivt. Det är just denna stödstruktur av byråkratisk överbyggnad, av utredningsrutiner och "expertvetande" som kan utgöra ett hinder för ett genuint möte och som inte minst stöter bort ungdomar med bristande förtroende för myndigheter och hjälpare. Mötet mellan lärare och elev, socialarbetare och klient, fritidsledare och fritidsledd har i lägre utsträckning tillgång till det självklara maktförhållande som upprätthålls i klassrummet mellan lärare och elev, på kontoret mellan socialarbetare och klient osv. (Ziehe 1986, 1989). Detta innebär naturligtvis inte att mötet skulle vara befriat från maktspråk. Det innebär bara att dessa anspråk glider från en rollpositionerad makt mot en mer ömsesidig pol, där den utgår från de sociala band som utgör kittet i den personliga relationen.

Etablerandet av kontakter och relationer i dessa utrymmen kan ge möjlighet till omdefinitioner av roller och prövande av relationen mellan människa och funktion. För läraren kan detta innebära att eleverna i korridoren ser att han/hon verkligen bryr sig om dem. Jag är inte bara elev, jag är någon som är värd att bry sig om. Detta blir förhoppningsvis till en relationsegenskap där eleven ger tillbaka motsvarande respekt till läraren. För elevvårdspersonalen är detta en extra kritisk fråga inte minst då många av riskzonsungdomarna har ett dåligt förtroende för professionella hjälpare. Etablerandet av relationer i miljöer där den unge inte känner sig hotad, inte är satt i en viss roll, där socialarbetaren är genuint intresserad av honom/henne ger möjlighet för ungdomen att pröva distinktionen mellan roll och person. Han/hon kan se att just denna socialarbetare inte bara är en icke-engagerad, oförstående, byråkratisk, förstelnad, maktfullkomlig rollfunktion, utan faktiskt en människa som bryr sig om ungdomarna. I detta kan finnas ett embryo till en tillitsstärkande utveckling och kanske i sin förlängning att vuxenblivandet och samhället ter sig mer välkomnande. Jag menar alltså med detta att rastarbetet måste uppvärderas och ges ett metodiskt och yrkesmässigt "försvarbart" språk.

Det "inre uppsökande arbetet" måste utökas för att kunna nå en större grupp av ungdomar i riskzon. Det finns all anledning att ge sig tid till att omdefiniera uppgiften, från att främst vara en vakt (vars uppgift är att kolonialisera ungdomarnas relativt fria rum) till att vara en möjlig alternativ vuxenrelation som ger möjlighet till olika former av identitetsprövningar.

De olika yrkesfunktionerna, såväl lärare som Ungdomsteam, har mycket att vinna på att formulera ett eget mål med att vara ute på rasterna, som kan harmoniera med deras funktion, där de inte betraktar detta som en uppgift ingen egentligen vill göra. Rätt hanterat med respekt för ungdomarnas behov av att också få vara ifred kan det bli ett viktigt kontaktetablerande forum. Det kan ge möjlighet för ungdomen att ställa de frågor man glömde ställa, lyfta funderingar som är aktuella just då och så vidare.

Att det sedan har en lugnande effekt att vuxna är ute på rasterna kan ses som en pluseffekt. Man får naturligtvis också möjlighet att vara med och avvärja trakasserier, mobbing och annan utsatthet mellan elever.

¹⁰ Sekretesslagen reglerar skyddet för den personliga integriteten. Om den enskilde inte medger ett informationsutbyte får i princip inte detta ske. Socialtjänsten har stark sekretess, vilket innebär att en uppgift får inte röjas om den inte är till den enskildes fördel, sett ur den enskildes perspektiv. Inom skolan har elevvården också denna typ av sekretess, medan lärare har en svagare. Denna innebär att en uppgift inte får röjas om det kan antas vara till men för den enskilde.

Metoder i utveckling – vad är nytt egentligen?

När man diskuterar metodutveckling, inte minst när det är tal om projektformer, ansökningar om projektmedel etc. är ambitionsnivån gällande utvecklingen av "det nya" ofta mycket hög. Det finns dock all anledning att vara vaksam mot att svepas med av retorikens förförande löften om alla de problem som ska lösas och hur nya de metoderna egentligen är som ska utvecklas. Projektretoriken bygger på att betona det som skiljer den tänkta verksamheten från det traditionella, gamla och invanda. Det gamla synes grått och trist i förhållande till det dynamiska, nytänkande och samverkande. Men det som framställs som nytt och dynamiskt i ett sammanhang, kan mycket väl vara provat ett antal gånger tidigare. Retoriken bygger på ett slags överbudspolitik vilande på en tyst överenskommelse om att acceptera skillnaden mellan retorik och praktik (Sahlin 1992; Sahlin m.fl. 1996). Allt i enlighet med den underliggande önskan av visad handlingskraft genom att stimulera till utveckling och bejaka kreativitet. Gamla idéer förs fram som nya och förknippas gång på gång som lösning på samma "eviga" problem. Vissa idéer är dessutom av sådan karaktär att de kan tänjas ut och anpassas till de mest varierande problem. Även i de mest uppskruvade projekt möter man gammalt vin i nya läglar (Forkby & Leissner 1995). Med dessa "till vaksamhetens lov" sagda ord, ska vi nu titta på några av Ungdomsteamets metoder, om inte annat för att visa upp de "produkter" som skapats genom satsningen på Ungdomsteamet.

Kvantitativa förändringars övergående i kvalitativa

Det första man måste framhålla när det gäller satsningen på Ungdomsteamet lånar sin tanke från den klassiska marxistiska tesen om kvantitativa förändringars övergående i kvalitativa. Tanken är den att också mängden av var och en för sig mindre kvantitativa förändringar sammantaget och successivt kommer att bilda en kvalitativt ny situation. Förändringar behöver

alltså inte föregås av stora omstörtande revolutioner. Med andra ord är frågan, om inte den rent kvantitativa förändringen i antalet elevvårdare, förebyggare, ungdomsassistenterna och så vidare är den största enskilda förändringen. Detta i sig skapar en ny situation som är tämligen unik för Bergsjöskolan. En kvalitativ förändring, som detta kan ge upphov till, är att eleverna utvecklar föreställningen om att det faktiskt finns hjälp att tillgå, när och om man behöver.

För elevvården, som är gruppen som har fått störst resurstillskott, kan sådana kvantitativa förändringar göra att den kan övergå från att vara en "passiv" remissinstans av enskilda elever för andra personalgrupper, till en aktiv del i hur skolan kan byggas upp och hur ett långsiktigt förebyggande arbete kan startas samt bli en aktivt och utåtriktad relationsuppbyggande del. Det finns med andra ord intressanta saker med det rena kvantitativa tillskottet av personal som kan ge upphov till en kvalitativ ny situation, kanske utan att man egentligen kan se det när det pågår.

Elefvårdens dilemman

Det stora tillskottet av resurser skapar naturligtvis många idéer om metodutveckling. Det första som jag vill peka på är inom vilket spann dessa utvecklingstendenser sker.

Elevperspektiv – familjeperspektiv

Det första spänningsfältet rör i vilken grad elevvården ska vara till för eleverna som "egna" individer och i vilken mån man ska söka sig ut till att se eleven som del i en familj. I det elevcentrerade fallet blir elevvården ett slags ventil för ungdomar som befinner sig i svåra situationer, där de får möjlighet att bli bekräftade och lätta på stressande faktorer. I den andra positionen fokuserar man ungdomen som del i ett socialt system där familjen är den viktigaste enheten. I denna position är det också familjen som elevvården främst agerar i förhållande till. Man utgår i princip från att det inte går att arbeta med en förändring enbart utifrån ungdomen då problematiken upprätthåller sociala system. Dessa två positioner behöver inte vara oförenliga eller uteslutande, men är viktiga för elevvården att förhålla sig till.

Idag är utvecklingslinjen mot mer av familjearbete och nätverkstänkande tydligast. Denna inriktning motiveras av att öka samverkan mellan familj och skola, att upprätta möten mellan det svenska systemet och andra kulturer och låta familjen vara en del i lösningen av problematiken. Det finns

självkärlt många elever som får individuellt stöd, men detta har inte fokuserats i högre grad i utvecklingsarbetet. Eleverna som själva söker sig till elevvården är också på ett sätt lätta att stödja. De har en egen drivkraft till att söka stöd och vill därmed ofta ha en förändring av något slag, eller åtminstone vill de ha någon att tala med. Hälften av alla som hade kontakt med elevvården i enkätmaterialiet hade själva tagit kontakt, inga skillnader mellan pojkar och flickor.

Stöd/behandling eller korrektion

Elevvården har, sett ur en organisatorisk synvinkel, uppgifter för att systemet ska fungera. Den bär ett liknande grundläggande dilemma som övrigt socialt arbete, mellan att hantera de stödjande inslagen i förhållande till de mer inordnande och korrigerande. Elever som skolkar, bråkar och ställer till det blir inte sällan till uppdrag för elevvården. Detta ställer naturligtvis till med svårigheter eftersom eleven ofta inte är motiverad till ett samtal, kanske känner sig orättvist behandlad, skamfylld och rädd. En ny form där elevvården kommer in i en korrektionssituation är i de fall socialsekreteraren är med på polisförhör. Socialarbetaren har vid dessa förhör uppgift att arbeta vidare i kontakt med familjen och eventuellt med olika myndigheter. Det finns mycket att säga om detta för socialt arbete ständigt aktuella tema, men här räcker det med att konstatera att man aldrig kommer att komma ifrån det, utan måste förhålla sig till det genom samtal med sina kollegor, i handledning och så vidare. En sak är dock viktig att framhålla – den personliga relationens betydelse. När en personlig relation har upprättats, kan kontroll och stödfunktioner hanteras på ett helt annat sätt än om det är ”rollfunktioner” som möts. I denna mening är det viktigt att elevvården ständigt arbetar på olika sätt med att göra sig bekant med eleverna på skolan.

Mötesformer – en artikulation av professionen

En påtaglig ny metod, eller snarare en metodserie, är utvecklingen av olika mötesformer. Kanske är detta ett svar på den svårighet som ofta finns att definiera vad man gör och hur man gör det. Som en hantverkare kan kännas igen vid kunskapen om vilket verktyg som bör användas vid vilket tillfälle och hur det ska hanteras, blir olika mötesformer för elevvården ett sätt att utveckla sina verktyg. Exempel på sådana är nätverksmöten och så kallade klagomöten med olika regler för interaktionen och vad som ska tas upp.

Förebyggande arbete

De själva vill vara med och stoppa vandalisering, städdagar, ordna nattvandrare, någon form av bevakning, språket - upphöra med svordomar, en flora av frågor. Har bildat nya kommittéer, den första med föräldraengagemang och den andra med skolnormer.

Suleiman Nayem, förebyggare

Ambitionen med att starta ett *föräldraråd* är att förbättra kontakten mellan skola och föräldrar och försöka etablera en lite mer jämlik kommunikation mellan parterna. Ett mål är också att eleverna ska veta att vuxna i deras värld kommunicerar med varandra. Hjälp till organisering, hur man skapar en struktur för möten, protokollskrivning och hur man för fram frågor som är viktiga för skolutvecklingen är några saker som Suleiman Nayem arbetat med. I första hand har föräldrarna engagerat sig i frågor som gäller ordning, trivsel och uppförande som citatet ovan visar.

Ett problem för verksamheten är förankringen. Dels rör det kopplingen till andra föräldrar. Ledamöterna är utvalda från klassrepresentanterna, och därmed de redan mer aktiva. På något sätt måste föräldrarådet skaffa sig kommunikationskanaler till den stora föräldragruppen, genom arbetsgrupper, diskussion på föräldramöten eller liknande. Det andra förankringsproblemet rör kopplingen till övrigt utvecklingsarbete på skolan. Risken finns alltid att dylik organisering blir ett parallellt spår till den ordinarie organisationen. Föräldrarådet diskuterar sina frågor med några representanter från skolan och lärarna, och annan personal diskuterar sina, fast i åtskilda forum. Om de idéer om att införa Monroe-konceptet på skolan, som diskuteras i föräldrarådet, ska kunna förverkligas måste de bli föremål för ett gemensamt utvecklingsarbete tillsammans med personalen. Annars skapas lätt missförstånd och besvikelser. Rektor och personal som diskuterar med föräldrarådet har ett stort ansvar i att förankra och översätta mellan de olika forumen.

Samtidigt som det är viktigt med integration måste man väga det mot att Föräldrarådet måste ha en relativt självständig position gentemot verksamheten. Föräldrarådet måste också ha utrymme och ges möjlighet att formulera kritik mot verksamheten. Det skulle vara beklagligt om en dylik organisering mister sin "demokratiska udd" och föräldrarådet i alltför hög grad övertar skolans sätt att tänka.

Det kan också vara viktigt att se att även om formen med Föräldraråd är ny för skolan, vilket man diskuterar i termer av skolutveckling, är detta inte liktydigt med att innehållet behöver vara speciellt nytt eller framåtsyftande.

Alltså; det är långt ifrån självklart att ett föräldraråd står för en progressiv idé om skolans pedagogik, även om deras åsikter förs fram i en ny form. De pedagogiska spjutspetsarna på en skola bör per definition vara lärare och skolledning, då de ska vara förtrogna med den kunskapsutveckling som sker inom forskning och praktik inom området. Det intressanta med föräldrarådet är inte att skolan ska utvecklas genom en injektion utifrån, utan att en annan form av kommunikation kan etableras om idéer, föreställningar och naturligtvis om pedagogisk utveckling.

Föreningar

Ungdomsteamet ska ge ungdomarna större möjligheter att delta i föreningslivet. Detta sker dels genom att bjuda in föreningar till den öppna skolan och dels genom att "koppla ihop" enskilda ungdomar med ett specifikt intresse med en viss förening. Det har hittills dock visat sig vara svårt att få tillräckligt med tid för detta. I en stadsdel av Bergsjöns karaktär kan man tänka sig att det både finns ett behov av information om alternativa föreningar och att arbeta aktivt för att den breda gruppen ungdomar kan nås med ett erbjudande. Idén med att integrera ungdom i riskzon i föreningar har varit en ständig följeslagare för den kommunala fritidsgårdsverksamheten. Denna har ideologiskt ofta fått utvecklas i skuggan och i avvaktan på det bästa, att ungdomar blir aktiva i goda föreningar. Det har dock visat sig svårt i praktiken att integrera just denna grupp.

Utvecklingsarbetet "BUS" (Barn Ungdom Samverkan) i Kungsbacka kommun har kommit långt med detta "eviga" problem, hur man ska integrera de föreningslösa ungdomarna i föreningar. Inom ramen för BUS har tre fritidsledare anställts för att utveckla vad man skulle kunna kalla för fritidsrådgivning för ungdomar i riskzon. Det har visat sig att detta arbete kräver mycket tid, och den personliga kontakten mellan fritidspersonalen, föreningen och ungdomen är mycket viktig. Fritidsledaren måste ofta finnas med under en ganska lång tid för att följa med ungdomen till föreningen, den unge kan vilja pröva olika föreningar och så vidare innan man kan tala om att den unge blivit integrerad i föreningslivet. Föreningen bör också ha utsett en kontaktperson, som "månar" lite särskilt om den unge genom att uppmärksamma att han/hon har kommit till verksamheten, fråga hur det är och så vidare. Detta gör att den unge känner sig sedd och önskad.

Forskare (bl.a. Blomdahl 1989) har påpekat att det finns ett antal saker i föreningslivet som faktiskt stöter bort de riskzonsungdomar som man så gärna vill integrera. Dels kan det röra sig om att vissa föreningsverksamheter kräver stor insats av pengar och tid. Föräldrar förmodas idag engagera

sig på ett helt annat sätt i ungdomarnas föreningsdeltagande, genom att köra till matcher, finnas med vid träningar och kanske även sitta med i styrelser. Därtill utvecklas föreningsdeltagandet, speciellt rörande idrotten, i ökande ålder alltmer mot "skolliknande" former. Det kräver en stor organisering av livet och ett starkt inslag av målrationalt beteende - arbeta på nu och få belöning i framtiden. Allt detta innebär att föreningslivet genom sin uppbyggnad innehåller krafter som starkt motverkar att ungdomar i riskzonen ska integreras. Det är alltså inte att förvåna sig över att så många lägger av i tonåren då den fria tiden, leken och spontaniteten alltmer ersätts av skola även på fritiden. Jag tror att man är inne på rätt väg när man också som Vahid Peimanovic, ungdomsassistent, arbetar med att arrangera alternativa, inte så förpliktiga idrottsaktiviteter inom skolans ram.

Öppna skolan – möjligheter och problem

- Öppna skolan, hur ser du på den? Är det någon skillnad från fritidsgård?
- Jag tycker inte att skillnaden är så stor faktiskt. Det enda är att det känns bra att ungarna känner sig trygga på skolan, för det gör de. Det är en väldigt tråkig miljö att jobba i, den här korridoren på kvällstid, skulle man kunna göra den lite bättre skulle det bli ännu bättre.
- Är ni mycket i korridoren?
- Ja, den öppna verksamheten är ju egentligen i korridoren, det är gruppverksamheterna som är i olika klassrum. Men själva öppna verksamheten ligger i korridoren, och i min tjänst ligger två kvällar i öppna skolan och det visste jag om när jag sökte tjänsten så det är inget att gnälla om. Jag har inget emot att arbeta kvällstid, men det skulle vara roligare om man hade bättre miljö.

Heli Kunnas ger sin syn på den Öppna skolan. Tilläggas kan väl också att lokalerna är tråkiga även för eleverna och att utrymmen för avskildhet, att mysa i soffhörnor, tala med kompisar i ett lugnt hörn eller tissa om senaste kärleken måhända saknas i korridorsystemet¹¹.

Bergsjöskolan är öppen för eleverna (och deras föräldrar) fyra kvällar i veckan. Ett motiv till att ha fritidsverksamhet på skolan är att många av eleverna inte får gå någon annanstans än till skolan på kvällarna. Detta argument måste man nyansera åtskilligt, vilket jag försöker göra på annat ställe i denna rapport med grund i elevenkäten. Det är dock ett stort antal ungdomar som söker sig till öppna skolan mer eller mindre regelbundet. Jag kan tänka mig andra förklaringar till att skolan drar fler ungdomar än vad

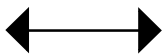
fritidsgården i allmänhet gör. Fritidsgården attraherar av tradition en viss grupp av ungdomar, åtminstone om man ser till de regelbundna besökarna (Blomdahl 1989, Berggren 1995, Ardröm 1993). Detta förhållande har från olika håll alternativt sett som problematiskt eller som en möjlighet. Från forskarhåll har det framhållits att fritidsgården är och bör vara ett alternativ för de ungdomar som har misslyckats i skolan, som är mer expresivt lagda och med vilka fritidsledaren ska sträva efter att skapa alternativa läroprocesser. Det senare inte minst genom att ge utrymme för ungdomarnas estetiska skapande genom ex vis musik (Fornäs m.fl. 1984, 1988).

Håkan Stattin tillsammans har tillsammans med några andra forskare (Mahoney & Stattin 2000, Mahoney & Koutatis & Stattin 2001a) på senare tid intresserat sig för hur riskbeteende (brottslighet, droganvändande, högre grad av alkoholkonsumtion m.fl.) samvarierar med ungas fritidssituation. Speciell uppmärksamhet har de också ägnat fritidsgårdar (Mahoney & Stattin & Magnusson 2001b in press). Har fritidsgårdar en förebyggande effekt, eller kan de tvärtom förstärka en riskbeteende? De konstaterar att fritidsaktiviteter med en hög grad av struktur, med vuxenmedverkan och aktiviteter som innebär en möjlighet för ungdomarna att kvalificera sig, verkar ha en skyddande verkan mot riskbeteende. Omvänt samvarierar låg strukturering, låg vuxennärvaro och "bara-vara"-kulturen med en högre grad av problem-beteende. Ett antal fritidsgårdar i en mellansvensk kommun kategoriserades enligt grad av strukturering. Forskarna kunde konstatera att deras egna de yrkesverksammas värdering skiljde sig åt då det gällde att bedöma vad en god fritidsgård var. De professionella valde ut fritidsgårdar som hade lägre grad av struktur än forskarna. Detta rörde förhållanden som att ungdomarna kom och gick som de ville, de vuxna var inte alltid så tydliga förebilder, mål och policy saknades och de unga kom inte in i ett kvalificeringssammanhang. På en Forskarna lade också tonvikt vid att personalen hade arbetat under en längre tid och att de hade trygga anställningsförhållanden. Det visade sig att problembeteendet hos ungdomar som började gå på en fritidsgård med låg grad av strukturering accelererade. Detta beteende ökade även för ungdomar som började gå på en av forskarna utvald "god" fritidsgård, men det gjorde inte samma markanta acceleration. Forskarna menar att detta talar för att det är viktigt hur man arbetar på en fritidsgård, men också att det är viktigt att satsa ordentligt på dessa verksamheter så att de verkligen har chans att arbeta förebyggande, då de har en så tydlig riskgrupp samlad.

En vanlig diskussion inom fritidsgårdssektorn är frågan om kvantitet eller kvalitet. Ska man satsa på den stora gruppen eller på ett intensivt arbete med en mindre? När detta resonemang kläs i termer av nyckeltal som redovisas i politiska församlingar, skapas inte sällan oro i fritidsledargruppen. I

praktiken har detta dilemma lösts av verkligheten, då fritidsgårdens helgar-rangemang, diskoteksverksamhet och liknande attraherat en större publik, medan man arbetat mer intensivt och socialpedagogiskt med en mindre grupp av stamgäster under vardagarna. Denna stamgästgrupp är dock också ofta föremål för diskussioner i och med att den ibland anses hindra andra (främst yngre) grupper att komma till verksamheten. Ska man då med anledning av detta införa en övre åldersgräns, eller ska man kanske utveckla metoder för att äldre ungdomar blir ledare för de yngre? En annan kritik som förts fram, speciellt för fem, tio år sedan är att fritidsgården är skapad med utgångspunkt i pojkaras behov och intressen. Man har pekat på att lokalerna ytmäsigt upptas av innebandyhall, replokaler och så vidare medan tjejrum och mysiga prathörnor lyser med sin frånvaro. På senare år har metoder för tjejverksamhet lyfts fram, speciellt rörande så kallade tjejgrupper (Börjesson 1990).

Även om lokaliseringen av fritidsverksamheten endast är en del av vad som bestämmer hur verksamheten bedrivs, innebär det både möjligheter och problem att den finns i skolan. Om man dikotomiserar skolan och fritidsgården i förhållande till varandra kan man se att det på flera punkter handlar om helt olika typer av verksamheter. Jag lyfter fram denna diskussion, inte för att ge positiv eller negativ kritik till den öppna skolan utan för att positionera den mellan två fält. Dessa fält beskriver en spänning mellan frihet och kontroll och mellan vuxenstyrning och frirum som jag menar kommer att vara väsentligt för den öppna skolan att förhålla sig till på ett aktivt sätt.

Skolan	Öppna skolan	Fritidsgården
Hög vuxenstyrning av aktiviteter		Hög ungdomsstyrning
Nationella strävans- och uppnåendemål styr pedagogiken		Otydliga målsättningar, ungdomsgruppens behov och intressen styr
Vuxna äger rätt att definiera tid och rum		Vuxna måste förtjäna auktoritet från ungdomarna
Ungdomar tvingade att delta		Ungdomarna kan när som helst avvika
Traditionella läroprocesser		Ovanliga läroprocesser
Hela ungdomsgruppen		Expressiva ungdomar

Figur 9 Den öppna skolan i förhållande till skola och fritidsgård

Den öppna skolan som idé hämtar sin näring från både skolans och fritidsgårdens incitament. Den första dikotomin i tabellen är rörande vilka som styr verksamheten. Skolans värld är, trots elevinflytande och annat, styrd av vuxna som har i arbete att tillse att eleverna når vissa mål. Fritidsgården är en mer löslig organisation i förhållande till vem som styr och i vilken mån det går att styra verksamheten. Att vuxna styr verksamheten i skolan, skulle för den öppna skolan kunna innebära att de som känner sig trygga med denna miljö, de som tänkt att en fritidsgård bara domineras av de utlevande ungdomarna, kan söka sig till verksamheten. För den öppna skolan kan det innebära problem att avgöra vilken grad av vuxenstyrning som är bra. Den öppna skolans likhet med och skillnad från både skola och fritidsgård kan skapa oklarheter omkring vilka regler som egentligen ska gälla kring vilka som bestämmer vad. Det kan också möjligen innebära att man nedprioriterar ungdomarnas behov av frirum och delaktighet (Forkby 1995).

Det som karaktäriserar fritidsledarens roll – att förtjäna auktoritet hos ungdomarna för sin person - gäller sannolikt i hög grad även i öppna skolan. Detta innebär att den ledare som är genuint intresserad av ungdomarna, som tillsammans med ungdomarna söker sig fram till betydelsefulla problem, söker dessas lösningar och betonar den personliga relationen, har större möjligheter att lyckas i sitt arbete.

I förhållande till en fritidsgård har skolan en tydligare grundstruktur som ger arbetet ett visst mål och innehåll. Inte minst talar uppnåendemålen ett tydligt språk, där eleverna ska bedömas efter en relativt väl definierad kunskapsmassa, men det finns också en överlagring av traditioner och kultur i vid mening som verkar som en "dold läroplan" och gör skolan till en "skola" (Ds 2001:19).

Fritidsgårdsverksamheten har av tradition baserats på en annan sorts lärande än skolans. De som den tyske socialisationsteoretikern och pedagogikforskaren Thomas Ziehe kallar för ovanliga läroprocesser (Ziehe 1986, Fornäs m.fl. 1988). Dessa har en annan utgångspunkt och ett annat mål. Ett vanligt tema inom ungdomskulturforskningen har varit att diskutera ovanliga läroprocesser som ett slags revanschmöjlighet som (skoluttröttade) ungdomar har i alternativa uttryck (Öhlund 1997). Rockmusikspelade ungdomars lärande av allt från musikharmonier, organisering av grupper, ekonomiska mellanhavanden mm inom ramen för ett ständigt pågående identitetssarbete har varit ett exempel på sådana ovanliga läroprocesser. De ungdomar som drev en egen fritidsgård i Källered med stöd från en fritidsledare (Forkby 1995) är ett annat. Ett annat drag i dessa ovanliga processer är att skolans traditionella mål- och medelrationalitet brutits ned till förmån för ett vardande i stunden. Ju mer skolliknande fritidsverksamheten blir, med

betoning på sådant som kurser, obligatorisk närvaro mm desto större risk finns det för att den mer "expressiva" gruppen ungdomar söker sig till andra sammanhang, och de som trivs i skolkoden kommer att sätta sin prägel även på hur kvällsverksamheten utformas.

Figuren ovan är naturligtvis starkt dikotomiserad och förenklad. Om man ex vis ser till i vilken mån vuxna styr aktiviteterna, så har inte minst Ziehe (1986) påpekat att lärare idag inte har möjligheten att inträda i lärarrollens aura som ger dem auktoritet och bemyndigande gentemot ungdomarna. En lärare måste på ett helt annat sätt *vinna* förtroende från eleverna.

Ungdomskulturforskningen pekar i sina resonemang ofta på de grundläggande samhälls- och kulturförändringar som t.ex. gjort den gamla skolan till en omöjlighet. Det är i och för sig inte svårt att se en västerländsk slagsida i denna diskussion. Mycket av kritiken från invandrare med bakgrund i en skolsituation som just är auktoritär i sin utformning, saknar detta i den svenska skolan.

Fixargrupper

Fixarverksamheten innebär att eleverna får hjälpa till med olika saker på skolan. Två ingångar till deltagande i grupperna finns, antingen som en konsekvens för att man gjort sönder saker, bråkat etc. eller att eleverna självmant vill ställa upp och göra iordning skolan. Jag intervjuade fyra elever i mellanstadiet när de satt och gjorde iordning en inbjudan till en mångkulturell fest på skolan. De berättade att de först fick vara med i en fixargrupp som straff för att de "busat", men att de sedan fortsatt i gruppen av fri vilja. Citatet börjar när intervjun kretsar kring ett möte med föräldrar, Ungdomsteamets personal och lärare, som skulle hållas på skolan efter att de busat på vårdcentralen. Därefter hur de kände sig efter att ha fått positiv feedback när de fortsatt att arbeta i fixargruppen. Som vi ser reagerade de ganska olika inför mötet. Detta kan förstås utifrån deras roll i familjen.

Vad sade föräldrarna?

K: De sade att ni får aldrig göra så igen.

P: Vi fick utgångsförbud.

Vad tänkte ni innan mötet, hade ni svårt att sova innan eller?

T: Ja, jag tänkte hela tiden på mötet som vi skulle ha. Jag var rädd för vad som skulle hända.

P: Han var rädd för att han skulle få stryk (lite småskratt)

Vad var du rädd för?

T: Jag vet inte det kurrade bara lite i magen. Kunde inte sova på hela nat-

ten. Jag tänkte så varför gjorde jag så, jag borde varit hemma.

Vad tänkte du inför mötet?

P: Jag tänkte ingenting.

Vad sade de hemma?

P: De frågade vad har du gjort nu, det är väl inget farligt. Nej, nej sade jag, jag bara busade lite grand, det är inget farligt.

Sade de inget själva vad de tyckte?

P: Jo, de sade att vi aldrig fick gå dit igen.

Hur var det för dig att gå till mötet?

K: Jag blev rädd att få skäll.

Från vilka då?

K: Föräldrar.

Innan eller efter mötet?

K: Efter mötet.

P: Jag fick utgångsförbud en månad, men jag gick bara ut ändå. Jag fick inte någon veckopeng.

Hur var det på mötet?

K: Tråkigt, jag fick bara skäll.

T: Ju mer personalen pratade desto mer skäll fick vi, efter mötet.

K: När vi hade börjat på den här fixargruppen. när vi hade mötet att vi hade varit på fixargruppen då blev min mamma glad. Vi skulle ha ett möte till för att se hur det hade gått. När vi hade varit där så blev de jätteglada. Sista mötet hade ni i förrgår?

K: De sade att vi var bra. (De sade) Att jag hade förändrats, att jag inte var med i bråk, bättre på lektionerna. Jag har kommit på att det inte lönar sig att bråka. Jag tjänar inget på det och att det blir dåligt för mig.

T: Man ska vara hemma och hjälpa sin mamma. (lite halvt skämtsamt sagt, men inte utan en form av 12-åringens insiktsfullhet).

P: Jag går inte ut ofta, bara till öppna skolan. Vi får vara här till halv åtta.

Det framkommer alltså i intervjun att det är stor skillnad på hur barnen uppfattar skolans åtgärder. Den ene pojken menade att mötet på skolan, där kurator, lärare och föräldrar närvarade, inte hade påverkat honom speciellt mycket i förväg. Han hade själv förklarat för föräldern vad de hade gjort och gjort en värdering av om det kunde bedömas som allvarligt eller inte. De två andra däremot var rädda, hade svårt att sova innan mötet, var osäkra på konsekvenserna och trodde också att de kunde bli avstängda från skolan.

Mötet som hölls med anledning av att barnen busat, framstår som en vanlig form av samverkansmöte mellan skola och familj. Just därför finns det i barnens upplevelser av det viktiga aspekter att ta fasta på. Den centrala kärnan är att barnens upplevelse av mötet måste förstås utifrån den indivi-

duella mening de tilldelar det och den roll de har i familjen. Den viktigaste metodutvecklingen kanske inte handlar om olika former av möten, eller att skolpersonal träffar familjen på vissa sätt, utan hur de professionella får kunskap om barnens upplevelse och förståelse för det. Detta för att kunna ge barnen mer förståelse för ramarna kring ett sådant möte, vad det skall vara till för, vad man kan komma fram till och vad som inte är aktuellt. Speciellt då sådana möten i de flesta fall kommer vara förknippade med ett mått av osäkerhet och rädsla hos barnen. Likaledes är det viktigt att föräldrarna får samma kunskap och framförallt att det finns väg att revanschera sig på. De barn jag träffade utstrålade att det var detta som fixarverksamheten blivit.

Barnens deltagande i Fixargruppen kan i mycket ses som ett sökande efter bekräftelse, både för att föräldrarna ska se att de kan och vill göra bra saker som blir uppskattade och att bli sedda och uppskattade av lärare och annan personal. ”Vi är de bästa på att arbeta, det säger många”, sade de i början av intervjun, utstrålade stor stolthet. Men också att de inte har fått denna typ av bekräftelse innan. Med denna bekräftelse följer förhoppningsvis en annan syn på sig själv, fler positiva handlingar och mer positiv feedback så som vi alla utvecklas i samspel med varandra, där de små, små stegen och speglingarna blir till negativa eller positiva bekräftelser. Där det ena föder protesten, föder det andra den ömsesidiga respekten.

Socialekreterare på skola – ett arbete i vardande eller balanserande på slak lina

Inför den andra gruppen av Ungdomsteam gjordes stora förändringar av organisationen. Uppdelningen på tre chefer, där personalen inte riktigt visste vem som skulle bestämma vad och när, försvann och ersattes av en arbetsledare för hela gruppen. Socialekreterartjänsten tillhör dock organisatoriskt ungdomsenheten inom individ- och familjeomsorgen, även om hon får arbetsledning i vardagen från den ansvarige för Ungdomsteamet, Christiane Holzwart. Socialtjänstens eventuella krav och förväntningar blir speciellt viktiga för socialekreteraren. Hon påverkas naturligtvis också av hur individ – och familjeomsorgen som organisation fungerar, som under år 2000 var mycket turbulent. Verksamheten stod en period under våren utan vare sig verksamhetschef för individ- och familjeomsorgen eller chef för ungdomsenheten. Den nye chefen för Ungdomsenheten började i juni och IoF-chefen i augusti. Ingen av dem var förtrogna med bakgrunden till Ungdomsteamet eller hur det organiserats, vilket innebar att de var tvungna att skapa denna

kunskap i efterhand. Denna process där cheferna satte sig in i verksamheter är inte helt enkel för personalen, speciellt när man som socialsekreteraren befinner sig i ett mellanlandskap. Under hösten 2000 var det mycket som var oklart vilket hon uttalar i nedanstående citat.

– Blev han överraskad över att han hade dig här?

– Ja, att han var min chef det var nog en överraskning för honom. (...) För han har en personalbudget på fyra personer och har inne på socialkontoret sju. Av de här fyra ska han spara en del också. Jag är en av de fyra fastanställda han har, resten är vikarier. (...) Jag kan känna att han ibland tänker att det är onödigt att ha en av personalen här, samtidigt som han i nästa mening säger att det är klart att du ska vara här. Jag ska inte ta in dig och så vidare. Men han är nog dubbel. (...) Jag har inte fått mycket förväntningar från socialkontoret. Jag tror att det beror på tidsbrist. Hoppas på det. (...) Det som kan vara problem är den förvirringen att jag har så liten kontakt med socialkontoret och inte vet vad de förväntar sig av mig.

(...)

– Är din tillvaro osäker på något sätt?

– Den kan tyckas osäker men Christiane gör den säker, du ska vara här och hon är säker i det. I och med att hon är så säker och självklar i sitt sätt att säga det så är det lugnt. Att jobba mellan två organisationer är lite osäkert och visst ibland blir jag pressad när all gammal frustration kommer upp över enskilda elever där allt har gått överstyr. Och allt annat gammalt, besvikelser, (från dem som) blivit lovade förändringar så många gånger så blir det ingenting. Så ser man inte att man själv är en stor del i om det blir en förändring eller inte.

Tjänsten finns på flera sätt i en marginalposition, mellan organisationerna, som ger den dess speciella karaktär. Problematiken ligger där men också möjligheter. Detta senare ligger mycket i den ”översättningsfunktion” som hon ofta får. Hon får inte sällan svara på frågor om vad de egentligen menar på socialkontoret, hur lagstiftningen ser ut, vad man måste lämna för uppgifter till socialsekreterarna för att de ska kunna genomföra en utredning, varför de kan avsluta en utredning när förhållandena är dåliga o.s.v. Hon har tillgång till en av skolans mest utlånade böcker säger hon – socialtjänstlagen. Man kan säga att hon utgör en knutpunkt för kommunikationen mellan organisationen och påverkas i hög grad av vad respektive part gör, tycker och hur den förändras.

Det är viktigt att individ- och familjeomsorgen närvarar på ett tydligt sätt genom att ge stöd och utveckla metoder tillsammans med socialsekreteraren. All kommunikation behöver ju inte gå genom henne, men i och med den dubbla kulturkompetens som finns i denna tjänst, minskas risken för

missförstånd och konflikter. Det underlättar också kommunikationen mellan organisationerna om socialsekreterarna inne på kontoret vet vem de kan kontakta, hur man får kontakt med denne och om det är relativt lätt att få kontakt.

Kulturkompetens och kompetent kultur

Ungdomsteamet är sammansatt för att få en bred erfarenhet från olika kulturer, även om det är omöjligt att täcka in all den variation som finns bland eleverna. Detta ställer stora krav på att organisationen kring gruppen fungerar. Ju mer heterogen en grupp är, desto mer måste man också arbeta med det som är gemensamt och det som skiljer. Vad som "egentligen" är kulturkompetens och hur denna ska tillgodoses är dock ingen lätt fråga. Några olika dimensioner kan skisseras som har betydelse för Ungdomsteamet.

Kulturkompetens som:

Invandringserfarenhet: det är den direkta egna erfarenheten av att vara annorlunda än den dominerande kulturen, inte förstå språket, regel- och normsystem som är avgörande. Processen att bryta med sitt hemlands kultur och hitta rätt i en ny, är en så komplicerad omställning att denna erfarenhet kommer vara en primär del av identiteten. Denna omställning är i grunden lika för de flesta.

Kulturell likhet: det är inifrånkunskapen om hur en specifik kultur fungerar som gör att man kan förstå den på djupet. Det handlar alltså inte om att ha en generell kunskap i att vara invandrare utan om att ha kunskap om den specifika etniska kulturen och det särskilda sättet att tänka. Med denna uppfattning kan man hävda att det är svårare för en japan att förstå en svensk i Tyskland, än det är för en tysk. Nedan följer ett exempel på en kulturkompetens som bygger på kulturell likhet och som lyfter fram en inifrånkunskap om muslimsk kultur och svårigheterna att vidarebefordra den:

Som sagt det är svårt, det är en stark grupp som är förankrad i skolan. De har många år i skolan, det är fortfarande svårt att gå till dem. Ibland kan det gå när man talar i en öppen stämning att så här gör vi... Men något måste göras, kanske sätta upp affischer. Ge information om hur vi muslimer tänker, även de flesta sydlänningar. Först dricka en kopp te innan man tar upp något, sedan kanske fråga vad det kostar. Här går man mer rakt på sak och är effektiv på ett visst sätt, men den andra metoden kan också vara effektiv om man kan den.

Professionell kunskap och empati: att möta en annan kultur handlar i grunden om samma process. Denna handlar om att med en sökande förståelse möta en annan människa. Det viktiga är inte att kunna detaljer i kulturen eller ha den egna direkta upplevelsen, utan att ha ett empatiskt förhållnings-sätt. Kunskap om psykologiska och sociala aspekter omkring invandring är viktigt. Detta är en slags kulturkompetens i och med att den är mer generell vilket behövs för att kunna möta människor från alla olika kulturer.

Jag vill med denna uppställning peka på att det är komplicerat att definiera vad som är kulturkompetens. En svensk lärare kan, utifrån vissa ståndpunkter, på ett lika självklart sätt argumentera för att han/hon är lika kulturkompetent som de i Ungdomsteamet med egen invandrarbakgrund. Men, det som är viktigt i detta är att en kompetent kultur att möta olikheter handlar om att ta tillvara det fruktbara och kunskapen inom alla dessa fält. Det finns all anledning att inte låta kulturkompetens blir lika med vare sig vissa professioners kunskaper, vissa egna erfarenheter eller vissa speciella inifrånkunskaper. En kulturkompetent skola måste alltså ta tillvara olika aspekter både från den personliga erfarenheten om invandringen, den specifika kulturella "sakkunskapen" och den professionella kompetensen. Vad som är den viktiga kompetensen måste avgöras i förhållande till situationen och i många fall blandas samman av beståndsdelar från de olika "kompetensområdena".

En sådan sammansmältning av flera kulturkompetensformer kan man se hos en elevvårdare i ett resonemang om hur invandringsprocessen kan innebära att män förlorar sin värdighet och tilltro sin egen förmåga. När de inte längre har ett sammanhang, där deras resurser är värda något, när de inte får ett arbete och när de får svårt att framföra sina åsikter så att de blir förstädda, berövas de så fundamentalt sina mänskliga behov att det som att bli "kastrad direkt vid gränsen".

¹¹ Det är beslut sedan länge att lokalerna ska byggas om.

Att lära av sina misstag – en lärande organisation?

Jag tror att lärarna har lärt sig att varje samarbete tar lite tid för att komma till stånd, man måste ge och ta, man måste ifrågasätta sig själv litet grand också. Jag tror att våra chefer lärt sig litet grand också att man kan inte ställa omöjliga krav på sina anställda genom att konstruera arbetssätt som är väldigt krångliga redan i början. Jag tycker det är bättre om man börjar med få saker, enkla metoder och sedan utvecklar vidare. Jag tror det är bättre för alla inblandade. Och det här (andra) teamet hade möjlighet att börja ganska enkelt och ganska vanligt, kuratorer och socialtjänsten och sen förebyggande gruppen och sen ska det här samarbetet växa fram.

Jasminka Krpo, förebyggare

När Bergsjön 1999 satsade på att starta ett Ungdomsteam på Bergsjöskolan öppnade man upp en arena för förhoppningar, visioner och ambitioner. Inriktningen mot förebyggande arbete med ungdomar och inte minst chansen att få göra något mot förorts- och segregationsproblematiken lockade många att söka tjänsterna. När man träffar Ungdomsteamets medlemmar idag, i maj 2001, utstrålar de arbetsglädje. De menar att organisationen fungerar bra och att samarbetet mellan olika professioner är under utveckling etc. Samtidigt har på den korta tid Ungdomsteamet funnits sex av nio medlemmar slutat sina tjänster och ersatts av andra. Man kan tala om ett första Ungdomsteam som stötte på grund innan det ens hunnit lämna utgångshamnen och ett andra som är i full färd att sätta allt fler segel. Hur kunde detta ske och vad förklarar denna stora skillnad? Har organisationen lärt sig något, i så fall vad och finns det något generellt att lära sig av denna utveckling?

När jag kommer in på skolan, denna dag i maj år 2000, sitter skolvärdinnan på sitt rum och ser nedslagen ut. Det är kris idag säger hon, hon skulle få nya arbetstider, de allra flesta av hennes kollegor i Ungdomsteamet hade slutat och själv hade hon fått en mer undanskymd roll i elevvårdsarbetet, trots att hon ofta är den första person eleverna vänder sig till. Barnen blir drabbade när det inte fungerar bra i organisationen, menar hon. Man so-

ver inte riktigt, funderar mycket på olika saker. Inte så att man skäller, men det positiva bemötandet blir mindre självklart. Funderar på att säga upp sig.

Intervju 001120

– Hur är det idag?

– Det som höll mig uppe under sommaren, var att Heli skulle börja i Ungdomsteamet, en före detta elev. För jag var hundra på att jag skulle säga upp mig i slutet på vårterminen. Då tänkte jag att herregud vad ska jag göra, det kommer ju inte att finnas ett arbete för mig, men det (...). Idag är det roligt att gå till jobbet igen. (...) Jag kan inte komma på något riktigt negativt.

I efterhand kan man konstatera att det finns ett antal omständigheter som gjorde att det "första Ungdomsteamet" hade så mycket större motkrafter att besegra än vad det andra hade. Jag gör en indelning av dessa svårigheter i organisationsnivå, social nivå och individnivå. Med social nivå menar jag den socialpsykologiska miljö som Ungdomsteamet hade. Svårigheterna skapades dels av faktorer som låg utanför Ungdomsteamet som ex vis besparingskraven mot skolan, dels faktorer som låg i gruppens interna liv ex vis den heterogena gruppen och dels i mötet mellan gruppen och omgivningen ex vis den kulturkrock som fanns mellan Ungdomsteam och lärare. Det var vidare den samlade effekten av kombinationen av de olika svårigheterna i en situation där de saknade kompensering och skyddande stödorganisation som gav den tragiska utvecklingen för det första teamet. Det går alltså inte att peka ut en enskild svårighet och lösa denna, utan det handlar om en hel miljö, och inte minst hur denna kan skydda och stödja medlemmarna i gruppen. Det är viktigt att poängtera att detta inte handlar om personfrågor, utan om fundamentala organisatoriska och sociala processer vi alla kan vara en del av, sådana processer som i vissa lägen blir outhärdliga för både grupper och enskilda.

Att det "andra Ungdomsteamet" fungerar på ett annat sätt än det första behöver inte innebära att de potentiella hoten mot verksamheten har försvunnit, utan lika gärna att de kontinuerligt motverkas genom vissa andra mekanismer. Det är därför viktigt att söka förklara skillnaden mellan första och andra teamet, då de kan lära oss något om vilka krafter som riskerar att krossa ett projekt och vilka krafter som kan gynna det. Alltså, de krafter som skadade första Ungdomsteamet kan mycket väl växa sig starka igen i en annan situation (jmf resonemang av Pawson & Tilley 1997, Danermark 1999).

Det var väldigt rörigt. Svårt att komma in, både i skolan och i sin roll. Det var väldigt många olika roller. Jag visste det i och för sig innan, men det är lätt att se på papperet, men sedan man är inne i det så rastvakt, syssla med myndighetsutövning, vara med på arbetslagsträffarna det var rörigt, det var oklart också med rummen, det var en del inbrott i rummen. Vem var min chef? och det var ju alla de här tre som var de. Sedan var det ju ingen direkt bra känsla att komma in på skolan för lärarna var ju väldigt tydliga, tyckte jag, inte alla men många över att de var inte intresserade över att ha oss där då. Det var mycket att "du ska veta att jag har jobbat här i 10 till 25 år" och de var oförstående till att vi var där. Det sade de själva också att de inte varit delaktiga i det. De hade blivit överkörda sade de, att de inte var med på att det skulle bildas ett Ungdomsteam.

Personal i första Ungdomsteamet

Svarigheter för första Ungdomsteamet

Vad gäller organisationsnivån fanns det en rad förhållanden som på olika sätt försvårade och skapade en osäkerhet för Ungdomsteamet. För det första gav det en stor otydlighet med att ha tre chefer, där personalen härddraget inte visste vem som skulle besluta om vad, hur och när. Tre av fyra chefer som varit delaktiga i utformandet av verksamheten slutade dessutom sina tjänster. Det fanns inte någon tradition att falla tillbaka på vad gäller samverkan på arbetsledarnivå. Det fanns därtill en osäkerhet rörande hela skolans ledning i och med att skolan stod utan ordinarie rektor. En ny organisation på skolan infördes i samband med att Ungdomsteamet startade. Denna innebar att lärare skulle samarbeta i arbetslag och ha mer arbetsplatsförlagd tjänstetid bland annat. En av lärarna blev dessutom utsedd till ledare för arbetslaget. Flera lärare var kritiska bland annat mot att organisationen medförde mer styrd arbetstid och att en av kollegorna plötsligt fick en hierarkiskt högre position än de andra. Det var denna nya arbetsorganisation som Ungdomsteamet skulle ingå i. Mycket talar för att Ungdomsteamet blev till ett tacksamt objekt att lägga mycket av frustrationen på. Åratal av besvikelse var upplagrad över en socialtjänst inte "gör någonting och dessutom inte talar om vad de gör", över elever som inte sköter sig och över en organisation som var i gungning. Ungdomsteamet var inte bara ett tillskott av något som inte funnits tidigare, utan "konkurrerade" också ut och ersatte gamla formella och informella samarbetsformer som funnits bland personalen. Det fanns redan ett fungerande team innan Ungdomsteamet kom och tog över, menade en del av dem som inte längre fick så central position i elevvårdsarbetet.

Organisationsnivå

- *Otydlig ledning med tre chefer, chefer slutar*
- *Osäkerhet omkring ledning på skolan*
- *Ny organisation med arbetslag, hierarkier bland lärare*
- *Tidigare ansvarsområden och samverkanskanaler bröts upp*

Den sociala nivån lyfter fram den "mottagande stämningen", gruppens interna liv och kulturmötet mellan Ungdomsteam och lärare. Då beslut fattades om att starta Ungdomsteamet på Bergsjöskolan, hade stadsdelnämnden samtidigt bestämt att samma summa som satsades på ett Ungdomsteam skulle sparas in på skolan. Eventuellt skulle detta ske genom att lägga ned årskurserna 1 – 5. Det var ett slags paniksituation. En man hade just blivit mördad i Bergsjön av en grupp ungdomar och kostnaderna för institutionsvård av barn och ungdomar sköt i höjden. Beslutet togs ovanifrån och verksamheten planerades av cheferna. Lärarna var aldrig tillfrågade om hur de bedömde skolans och elevernas behov. Det var ett beslut ovanifrån om en verksamhet som skulle implementeras i en miljö som av många skäl var motståndare till den. Det fanns vidare en under lång tid uppbyggd misstro kring socialtjänstens insatser och den kommunikation man haft med socialarbetare. Socialsekreterarnas uppgift att utreda i första hand och agera först i andra är inte sällan en källa till missförstånd och irritation i en kultur som grundas i att man dag för dag möter och ska ta hand om barnen. Personalen i "första Ungdomsteamet" var därtill mycket heterogen. Även om detta kan ha poänger med att det breddar kompetensen, kan en sådan organisation också försvåra gruppskapande och möjligheten att hitta en trygg bas att utgå från för personalen. Speciellt svårt blir detta då de inte fick någon direkt introduktion i arbetet eller fick möjlighet att finna varandra som grupp. De hade ingen gemensam start i Ungdomsteamet, utan "droppade in" under sommaren och hösten 2000. Slutligen lyfter flera upp att den externa handledning de hade mer fokuserade problemen och borrhade i dem, än att lyfta och se möjligheter.

Social nivå

- *Besparingskrav på skolan samtidigt som nysatsning på Ungdomsteam*
- *Bristande förankring hos lärarkåren*
- *Motstånd och/eller oförståelse hos lärarkåren*
- *Kulturkrock mellan olika professioner*
- *Heterogen arbetsgrupp*
- *Brister i handledning*

I denna situation som var organisatoriskt komplicerad och socialt frustrerad skulle många olika individer finna sig tillrätta. I verkligheten samspelar ju de olika nivåerna med varandra, där individerna blir bärare och förmedlare och de överliggande. Det finns många svårigheter i de punkter som är upptagna ovan, som handlar om bristande tydlighet. Detta finns också på den individuella nivån. Det var svårt att skapa en roll och en identitet som ungdomsteamsarbetare, där arbetsuppgifter och roller blandades samman. När så mycket var i gungning och i vardande var detta också något som gjorde att det fanns färre trygghetsskapande strukturer att hålla sig till. Var man kurator, socialsekreterare, fritidsledare, rastvakt eller vad? Känslan av att ha blivit utsatt för nedvärderingar, blivit behandlad med bristande respekt eller inte blivit ianspråktagen ledde till svårigheter i mötet med de andra. Oavsett om man fylls av vrede eller sorgsenhet uppstår svårigheter för att upprätta ett jämlikt möte.

Individuell nivå

- *Rollförvirring*
- *Följder av icke-respekt*

Problemlösningar i andra Ungdomsteamet

Jag kommer att gå igenom de ovan redovisade svårigheterna och lyfta fram vilka "motverkande" krafter som gynnar den andra gruppen.

Organisationsnivå

Otydlig ledning med tre chefer, chefer slutar

Christiane Holzwart är nu arbetsledare för samtliga. Detta är kanske den enskilt största gynnande faktorn som finns. Det är speciellt viktigt med en tydlig arbetsledarnivå då Ungdomsteamet verkar i en situation med potentiella kulturkrockar och många svåra ärenden som gruppen är satt att hantera. Det är också värt att lyfta fram den struktur som finns för olika former av möten, arbetsplatsträffar, elevvårdsmöten etc. och som ger en klarhet i när olika frågor kan tas upp.

Idag finns dock fortfarande en viss osäkerhet omkring den dubbla organisationstillhörigheten för socialsekreterartjänsten. Det är viktigt, om denna organisation ska behållas, att socialtjänsten närvarar tydligare. Detta kan vara viktigt även för kuratorerna då de kan behöva ha tillgång även till

arbetsledare med kunskap om det sociala arbetets metoder och dess organisering.

Osäkerhet omkring ledning på skolan

En ordinarie rektor är på plats och har stannat kvar under året. Christiane Holzwardt har fått en funktion som biträdande rektor och är bland annat ansvarig för elevvården. Detta innebär en rollfördelning där Holzwardt blivit den centrala personen för den allra största delen av Ungdomsteamets ansvarsområden.

Ny organisation med arbetslag och hierarkier bland lärare

Utvärderingen har inte fokuserat på hur lärarna uppfattar att arbetet i arbetslagen har utvecklats. Vad man kan notera är att Ungdomsteamets personal inte sitter med direkt i dessa möten. För Ungdomsteamet har detta inneburit att risken för stress, känsla av underläge och tillkortakommanden har minskat.

Tidigare ansvarsområden och samverkanskanaler bröts upp

Ungdomsteamet kom att ta över och ersätta tidigare samverksanskanaler, och känslan av att blivit undanträngd på grund av lägre kompetens uppkom. Idag framkommer inga sådana uttalanden. Inte minst genom att Ungdomsteamet ser sig som en grupp, har en struktur för möten och kommunicerar mellan sig, litar man på ett annat sätt på varandra idag. Det är lättare att lämna över till en annan, då man själv ha en viktig funktion för ungdomarna. Detta minskar risken för konkurrens.

Social nivå

Besparingskrav på skolan samtidigt som nysatsning på Ungdomsteam

Besparingar har inte lyfts fram som ett problem för verksamheten. Årskurserna 1–5 finns kvar. Bergsjöskolan är en av Sveriges resurstätaste skolor avseende personal per barn. Till delar handlar detta om hemspråksundervisningen. De som är mest röststarka på skolan bland personalen tillhör inte denna grupp. Detta kan innebära att besparingar kan göras utan att detta uppfattas som ett reellt hot mot de inflytelserika grupperna, vilket man i och för sig måste vara vaksam på.

Bristande förankring hos lärarkåren

Inför nystarten av Ungdomsteamet fick lärarna uttrycka vad de ville att Ungdomsteamet skulle göra. På denna dag presenterade jag också mitt ut-

värderingsuppdrag. Även om det var ett lovvärt, men sent, initiativ finns det vissa saker man kan diskutera. Under konferensen fanns, förutom olika utvecklingsidéer, ett stort missnöje över att inte blivit tillfrågade tidigare, att Ungdomsteamet slog sönder det som fungerat, att det inte fyllde de behov som fanns och så vidare. Det fanns också uppfattningar om att man inte givit dem en chans och en känsla av skuld. Ingen tid var avsatt till att diskutera vad det var som hade gått snett, utan de skulle tänka framåt. Ungdomsteamets handledare gav vid detta tillfälle sin syn på vad samverkan kan vara.

För det första menar jag att det är viktigt att faktiskt titta på det som har hänt, jag tror också att det går att hitta organisatoriska former för hur det kan gå till på ett bra sätt. Många var naturligtvis starkt påverkade av utvecklingen för Ungdomsteamet. Att inte ge tid och utrymme för deras tankar och känslor inför det som hade hänt var problematiskt. Som jag förstår det var syftet med mötet att gå vidare och tänka framåt, men det fanns en mycket viktig historia att lära sig från. För det andra menar jag att det var ett misstag att handledaren för Ungdomsteamet skulle presentera idéer om samverkan. Hon betraktades antingen som Ungdomsteamets förlängda arm och/eller som representant för den andra kultur som hade svårt att kommunicera med lärare. Det fanns minst lika stora risk för att negativa föreställningar om socionomer skulle förstärkas än att det hela skulle leda vidare.

Den sista punkten som kan vara problematisk med ett sådant möte var att det blev en slags inventeringslista över olika önskemål från lärarna. Det är viktigt att det inte leder till en idé om att Ungdomsteamet arbetar på uppdrag av lärare, utan att det finns många grupper som likaväl måste kunna uttrycka behov och idéer såsom ungdomarna, föräldrarna, ungdomsteamets egen personal, arbetsledare, samverkande förvaltningar med flera. Det handlar mycket om att hitta sätt att kommunicera olika uppfattningar och få förståelse för varandras föreställningar. Slutligen kan frågan om vad Ungdomsteamet ska göra avgöras negativt. Alltså, definieras i förhållande till de behov och problem som lärarna *inte* kan eller ser sig möjlighet att arbeta med. Det är viktigt att ha en positiv definition som utgår från vilken kompetens som Ungdomsteamets har till grund för sin yrkesutövning. En negativ definition riskerar att ge Ungdomsteamet en underordnad roll vilket skulle innebära att personalen kan komma att söka sig därifrån.

Motstånd och/eller oförståelse hos lärarkåren

Vissa lärare är fortfarande kritiska, medan samarbetskanaler öppnats med de mer positiva. Ungdomsteamet satsar mer på att utveckla olika nivåer av samarbete. Med dem som är mer positiva utvecklar man närmare samarbete, medan det kommer att vara ett mer formellt och distanserat samarbete

med dem som är negativt inställda. Denna utveckling är en mer rimlig väg än den förra som byggde på en tämligen enkel tanke om hur samverkan kommer till stånd. Man måste ge samarbete tid och förutsättningar att växa och att börja gro där det redan finns en jordmån.

Kulturkrock mellan olika professioner

I viss utsträckning börjar de olika grupperna kommunicera. Konkreta exempel är de gemensamma arbetsgrupperna med teman som åtgärder mot skolk, föräldrasamverkan m.fl. Dessa grupper fungerar väldigt olika, men de kan ge möjligheter till att personalen hittar varandra över yrkesgränserna. För detta krävs dock att deltagarna tar grupperna på allvar och tror att de kan leda till något gott. Annars får man utveckla andra former. Det finns tecken på att Ungdomsteamet mer betraktas som en del av skolan än tidigare, inte minst visar lärarenkäten på att en stor majoritet uppfattar Ungdomsteamet som en positiv verksamhet.

Heterogen arbetsgrupp

Introduktionsveckan var ett viktigt sätt att lära känna och acceptera varandra. Hittills verkar gruppen se sig just som en grupp där olikheter berikar. Detta är inget tillstånd alla för en gång givet. Ungdomsteamets heterogena sammansättning är en komplicerande faktor för gruppssammanhållningen. I och med heterogeniteten ställs det särskilda krav på struktur, ledning och gruppskapande. Gruppen arbetar dessutom i en motsättningsfull verksamhet, där splittrande mekanismer lätt uppstår. Det finns alltid en latent kritik som kan materialiseras mot Ungdomsteamet. Det kan vara lätt att gruppen splittras i sådana lägen, om man inte har en riktigt stabil kärna. Och, om den inte baseras på likhet mellan deltagarna, som många naturliga grupper gör, så måste man aktivt arbeta för att hitta andra identitetsskapande möjligheter.

Brister i handledningen

Ungdomsteamet har bytt handledare två gånger. Den andra gruppen Ungdomsteam fick processhandledning, för att stötta gruppskapandet. Efterhand menade flera av deltagarna att denna inte gav något och att vissa behövde metodhandledning. Handledningen försvåras av att de har olika roller med olika behov av handledning, de har olika erfarenhet av att ha handledning och får i olika hög grad sina behov av stöd i arbetet täckta på andra sätt. Den uppdelning man har gjort mellan elevvårdsgruppen som har handledning varannan vecka och övriga som har handledning var fjärde, kan vara rimlig. Mer koncentration på gruppen ena gången och mer på individuella

ungdomsären den andra. Det är värt att hålla frågan om handledning aktuell framöver. Det är viktigt att Ungdomsteamets hela personalgrupp ges möjlighet att träffas och bevara samhörighet, men det kanske inte nödvändigtvis behöver ske genom handledning. En möjlighet är att endast elevvårdspersonal har handledning, men att man därutöver anordnar olika grupp-sammanhållande träffar för hela gruppen. Handledningsbehovet är extra påtagligt för elevvården då de står utan handledning i det dagliga arbetet. Med en sådan uppdelning borde handledningsgruppen vid olika tillfällen kunna utökas med den personal som är viktig för att kunna komma vidare. Handledning gemensamt mellan elevvårdare, lärare och fritidsledare som utgår från konkreta problem, skulle kunna bli till spännande möten och leda till metodutveckling.

Ovanstående lista är inte helt uttömmande eller speciellt utvecklad. Det är viktigt att notera att det inte finns en enskild sak som gör att "andra Ungdomsteamet" fungerade på ett annat sätt än det första, och att orsaken i första hand bör sökas på organisations- och social nivå, inte hos de enskilda individerna. Med tanke på alla de svårigheter som "första Ungdomsteamet" hade är det inte svårt att se att det inte fungerade. Det som gör att det fungerar bättre i "andra Ungdomsteamet" kan dels härledas till lärdomar som drogs av den första gruppens problem, dels tidsmässiga faktorer och framförallt att den problemkomplexitet, där olika problem förstärkte varandra, inte framstår som den ogenomträngliga mur av motstånd som den första gruppen erfor. De problem som finns idag, ex vis rörande vad lärarna "egentligen tycker om oss" går lättare att identifiera och hantera.

Från frustration till minibyråkrati

Vi märker rekyler också. Det är inte det här öppna föraktet längre, det har höjt sig något steg, det är mer på en civiliserad nivå nu. Det är mycket möjligt att jag har bitit så många i benen att de inte vågar säga nåt när jag är i närheten. För det unnade jag mig när jag hade sagt upp mig och inte hade något att förlora. Då unnade jag mig att skälla riktigt hårt på några av de här gamla rävarna. Säga att så här gör man inte med andra människor, och det var faktiskt riktigt skönt.

Anne Sjögren, skolsköterska, 010124

Ungdomsteamets viktigaste referensgrupp är lärarna. Vad och hur de säger saker och ting tolkas, bedöms och funderas omkring. Såväl positiva som negativa kommentarer värderas, tolkas och kanske förstoras. Lärarkollektivet reglerar på sätt och vis Ungdomsteamets näringstillförsel. Det är dock inte sannolikt att lärarna inser att de har så stor betydelse för Ungdomsteamets liv och identitet, som de faktiskt har. Speciellt osannolikt är, att de skulle insett det när det "första Ungdomsteamet" kom och arbetade på skolan. Då var de så upptagna med sina egna bekymmer och irriterade över brister hos ledning och kommunikation, att det sannolikt inte föll dem in att de hade så stor betydelse för en annan grupp. Man kan likna det vid att lärare var och är bärare av den dominerande inhemska kulturen, medan Ungdomsteamet var och är bärare av den främmande, potentiellt svårförståeliga och hotande. Ungdomsteamet är på detta sätt subkulturen som förhåller sig till "mainstream" kulturen. Förutsättningarna för att gå vidare och utöver detta mot ett slags mångkulturellt samhälle på Bergsjöskolan kommer att diskuteras senare i rapporten.

- De identifierar dig inte som en som ska ta över när de inte klarar mer?
- Nej, det går ju via anmälan via elevvårdsteamet. När vi i elevvårdsteamet ser att inte vi kan göra mer så tar jag upp det med NN (chefen för ungdomsenheten) och skickar en rapport om det till honom (...) med sammanfattningar från de olika yrkesgrupperna och över vad som gjorts tidigare.

På ett mer begreppsligt plan vill jag diskutera utvecklingen av Ungdomsteamet i förhållande till *problemets art* och begreppen *buffertzonen* och *reträttzon*. Jag kommer att gå vidare från den probleminventering som gjordes ovan rörande de svårigheter som "första Ungdomsteamet" mötte och som skiljde det från det andra. Det kan i detta finnas en mer generell kunskap i vad som kan ske i mötet mellan olika professioner. Den första gruppens Ungdomsteam skulle sitta med i arbetsplatsträffarna, ta ärenden direkt och agera snabbt. Detta ledde till att en rad förväntningar kunde ställas direkt till en enskild individ, som då förmodades kunna agera direkt i förhållande till det. Borta var alla besvärande kommunikationssteg till socialkontoret, och äntligen kunde någon annan komma in direkt när man inte klarade av en elev längre. Några olika aspekter på detta vill jag lägga. För det första måste man dels lägga vikt vid *problemets art* och dels vid *byråkratiseringens* och *rutiniseringens* också "*hållande*" och *skyddande funktion* och dels behovet av *trygghet* och *tydlighet*. Jag menar att de svåra problem kring ungdomar och familjer som skola och socialtjänst ofta förmodas samarbeta omkring är högt laddade av frustration, och att detta ger vissa förutsättningar som man måste ta hänsyn till. När man kritiserar byråkratisering och organisatoriska vattentäta skott, är det lätt att man bortser från dessas skyddande funktion. Följden kan bli att många människor drabbas på grund av att man inte sett denna byråkratins och rutinens "dolda funktion".

Problemens art

Samarbetet mellan lärare och socialarbetare är inte som att bygga ett hus tillsammans, där var och en gör sin del, och kompletterar varandra för att helheten ska bli bebolig. Ofta är det högt laddade och diffusa frustrationspaket. Det finns för det första en mångtydighet omkring hur problemet ska definieras. Handlar det om kunskapsbrister, familjeproblem eller individuella svårigheter? Orsakas det av bristande funktion i familjen, i närmiljön eller är det kanske skolan som genererar problematiken? Ska problemen därefter hanteras med en tydlig och konsekvent struktur, med jagstärkande samtal, med familjebehandling med fritidsstöd, eller kanske en kombination av allt?

Samtidigt med denna oklarhet rörande definition av problemet, dess uppkomst och dess förknippade åtgärder finns det ofta en hög grad av frustration. Denna är minst tvåfaldig, dels hotar den självkänslan hos den professionella och framkallar lätt känslan av misslyckande. Dels handlar samverkan i dessa fall om så djupt liggande kulturella värden som att barn och ungdomar har rätt till en positiv framtid. För att sådan frustration inte ska leda till

sammanbrott och fiendskap eller utbrändhet, krävs det tillgång till motverkande krafter. Personliga relationer mellan de samverkande, speciella rutiner för kommunikation mellan grupperna och tillgång till förklarande berättelser kan på olika sätt skydda aktörernas heder och självkänsla. För det första Ungdomsteamet innebar frånvaron av sådant skydd bland annat att de fick åratals av frustration i knät direkt vid sittande bord. Det finns all anledning att vi är vaksamma mot alltför lättköpta idéer om samverkan och preventionens välsignelse, som trumfar ut att allt går att lösa bara man hjälps åt. Om det vore så enkelt har jag mycket svårt att tro att inte mer samverkan kommer till stånd. Den frustration som ligger latent i ärendena som byråkratierna faktiskt lärt sig att hantera. Tyvärr till priset av en alltför distanse-rad praktik. Det är viktigt att när man söker sig till en förbättrad samverkan att man grundlägger denna med en god och skyddande alternativ struktur, en struktur som kan träda i funktion mer behovsanpassat och i stunden när man behöver den. Det handlar mycket om att skapa en ny stödjande organisering som kan accepteras av aktörerna och erbjuda skydd åt deltagarna.

Buffertzon

Det var inte konstigt att man valde att Ungdomsteamet för att skapa en nära samverkan skulle sitta med i arbetslagen, eller att personalen anställdes successivt, eller att man inte förankrade idén med lärarna och så vidare – det är helt i enlighet med idén om projektet. I denna projektlogik tenderar vi att uppfatta att vissa idéer, som på något sätt ligger i tiden, som så bra att de knappast kan misslyckas. Man organiserar sig omkring hur detta lyckade arbete ska kunna spridas och hur man ska kunna fortsätta att skörda frukterna. Men, projekt misslyckas ständigt, det är en av deras stora uppgifter och det är egentligen detta man måste skapa en organisation för. Inte för att skörda framgångens frukter, utan att för att hantera och justera alla de misslyckanden som kommer att ske.

En skillnad mellan första och andra Ungdomsteamet är att det finns ett helt annat skydd för det andra. Det första, som jag betecknar som ”buffertzon” innebär främst att den mest frustrerade gränssytan mellan lärare och Ungdomsteamet inte är direkt. När en elev ska remitteras till Ungdomsteamet från en lärare, för denne i första hand upp ärendet på en arbetslagskonferens med sina kollegor. Efter detta ska ärendet formuleras på en blankett vilken tas med av arbetslagsledaren till ett möte med elevvårdsteamet. På detta möte deltar biträdande rektor, elevvårdspersonalen och arbetslagsledarna. På mötet presenteras de olika ärendena, pågående ärenden kan lyftas

och informeras om och nya kan fördelas. Även om denna form för överlämnande kan kännas byråkratisk och otymplig och har stora likheter med hur ett traditionellt överlämnande till socialtjänsten kan gå till, finns det många viktiga skyddande moment i den.

För det första möter inte representanten från Ungdomsteamet ensam¹² ett helt arbetslag av lärare. Enbart det numerära underläget i förhållande till den andra yrkeskategorin kan ge svårigheter att presentera en annan syn, diskutera tillvägagångssätt och dylikt. För att kunna hantera och fungera i en sådan roll utan att bli till en uppdragstagare skulle det krävas helt andra förutsättningar än vad som finns i elevvårdsärendena. Sådana skulle kunna vara olika kombinationer av faktorer som att ärendet man ska hantera är av ganska okomplicerad natur, att tydliga kompetensområden finns för vem som kan avgöra typen av problem och tillåts definiera problemets art och att rutiner och riktlinjer föreskriver vissa handlingssätt. Vidare skulle en tydlig och av aktörerna accepterad hierarki kunna lösa samverkansproblem som ex vis finns mellan läkare och sjuksköterska, eller att personliga relationer finns mellan deltagarna som skapar ett socialt kitt etc. Om sådana faktorer saknas skapas lätt exit-voice beteenden. Alltså, antingen protesterar man eller flyr man fältet. Kanske personen börjar protestera då den tror att det finns chans att förändra spelreglerna, när den uppfattar att det är omöjligt flyr han/hon från situation. Som erfarenheterna från Ungdomsteamet visar.

När bestämde du dig för att sluta?

Det var efter en träff med arbetslaget. Det var en som hoppade på mig igen och ifrågasatte vad jag kunde göra egentligen. När jag gick hem så mädde jag väldigt dåligt och på morgonen efter kände jag att jag nästan inte orkade gå upp.

Vad hände mer konkret?

Det var en av de äldre lärarna som efter att jag hade informerat om ett ärende. (Jag hade) sagt att "det kan jag informera rektorn om, det här kan jag ta tag i" och sådant. Sedan gick vi vidare och då sade han att "de här elevvårdsärendena, hur blir det med dem?" Då sade jag att det har vi ju gått igenom. Då sade han att "det sker ju ändå ingenting, det blir ju ingenting gjort och så vidare" jag gick i svaromål och sade att "jag har ju sagt det här och det här, jag kan ju inte trolla nu" jag blev ganska förbannad. Då kände det så hopplöst att man igen då inte blev behandlad respektfullt.

I elevvårdsteamskonferensen finns helt andra förutsättningar att olika syn på problemets art presenteras och möts. Hur problemet ska uppfattas blir mer av en förhandling mellan olika föreställningar, där ökad acceptans för att man kan uppfatta det på olika sätt kan uppstå. För det andra är mötes-

deltagarna inte representanter för den egna personen, till skillnad från arbetslagskonferensen, utan äger rätt att delta på mötet i egenskap av sin roll. I denna roll handlar det om att presentera problematiken, de försök som gjorts och starka och svaga sidor hos ungdomen och i arbetet på ett så objektivt sätt som möjligt. Det handlar alltså om att ha en distans mellan problemet, hur det uppstår i vardagen och den egna personen. Sett som en buffertzon innebär mötet så mycket mer än en överlämning. Mötet innebär att en *översättning* mellan lärarnas definitioner av problemet till elevvårdspersonalen blir möjlig. En översättningspraktik som sker över *roller*, genom *avpersonifiering* och med hjälp av *organisering och rutiner*. Sätillvida kan man säga att Ungdomsteamet gått från en förenklad samverkanstanke till ett slags minibyråkrati. Det viktiga med detta är att säga att denna minibyråkrati verkar som ett skydd mot det som kan bli till kulturkrockar. Genom att elevvårdsteamsmötet är mer jämlikt mellan yrkesgrupperna och leds av biträdande rektor med ansvar för elevvårdsfrågorna finns förutsättningar att ett nytt "vi" etableras. I detta minikollektiv som har att hantera "översättningsproblematiken", kan sociala band skapas just genom att man successivt lär känna, förstå och respektera varandra som personer och lär sig vad den andres kompetens innebär för synsätt. Detta "vi" är en form av grupp-tillhörighet som ligger mellan tillhörigheten i lärargruppen eller Ungdomsteamet och kan ses som en form av överbryggande mellankollektiv.

Denna organisering innebär inte att en slutgiltig form för samverkan mellan yrkesgrupper har uppnåtts utan mer att en nödvändig bas, ett första steg för fortsatt utveckling av närmare samarbete har etablerats. En samverkan där rollerna tonas ned till förmån för ett gemensamt språk och en mer nära och direkt kommunikation och samhandlande mellan lärare och kuratorer. Utan en fungerande basstruktur är det dock svårt att gå vidare, men från denna kan sedan samverkan utvecklas genom olika kanaler och mellan de personer som är möjliga.

Reträttzon

Ytterligare en aspekt av vad som skiljer första och "andra Ungdomsteamet" är att jag kallar för "reträttzon". Buffertzonen verkar skyddande mot den direkta invasionen från den andra yrkesgruppen och kolonisationen av rätten att definiera sina "egna problem" med sitt eget språk. Reträttzonen däremot är till för återhämtning att hitta och stärka sig själv och gruppen. I reträttzonen finner vi sådana aspekter som tillgång till ett eget rum, möjligheten att stänga om sig, tillgång till utrustning som behövs för arbetets utförande,

datorer och så vidare Därutöver, förutom den materiella delen av reträttzonen finns en social del. Denna innehåller grupprocesser, känsla av gemenskap, upprätthållande av mål och värderingar, skapande och upprätthållande av likheter och olikheter i förhållande till den andre. Det är mot denna bakgrund vi kan förstå hur problematiskt det blev när en lärare påpekade till en av Ungdomsteamets medlemmar att hennes rum "egentligen inte var hennes, utan deras vilorum, och att hon skulle ordna det med rektorn". Det blev till ett hot inte egentligen mot att inte få behålla det fysiska utrymmet, utan att förlora möjligheten till skydd, återhämtning och hitta tillbaka till sig själv i en tämligen kaotisk tillvaro.

Reträttzonen har skapats både genom dessa rumsliga och fysiska arrangemang, men också genom gruppskapande aktiviteter. Introduktionsveckan var, som tidigare påpekats, av centralt värde i detta. Det är viktigt att påpeka att vare sig buffertzonen eller reträttzonen är för evigt liggande strukturer, utan existerar i form av sätt att handla, i rutiner, sätt att hålla samman gruppen och stärka gruppidentiteten. Vidare att det är ett samspel mellan de olika mekanismerna. I vissa fall kan gruppen klara sig med en reträtt- eller buffertzona som är ganska klen, om det finns andra kompensatoriska mekanismer, om hotet från omgivningen inte är så stort, eller kanske till och med stödjande...

Tabell 10

Karaktäristik av buffertzona och reträttzonen vid frustration

Frustrerade		Buffertzona		Reträttzonen
ärenden/situationer skapar hot mot individ och grupp vid mötet med andra yrkesgrupper	<i>skapar behov av skyddande zonen</i>	Innehåller översättningar rutiner mötesformer mellaangrupp	<i>och åter- hämtnings- zonen</i>	Innehåller regressions- möjlighet Rumslig och social

¹ Eller i vilket fall i starkt underläge numerärt, även om de ofta var två från Ungdomsteamet. I vilket fall var de i en situation som dominerades och definierades av den andra yrkesgruppen.

Den förenklade samverkanstanken

I managementandets Sverige är ett plus ett lika med tre. Man talar om synergi-effekter och att vi måste lära av varandra. Man tar in föreläsare som berättar för personalen, att om vi bara samverkade bättre skulle Pelle aldrig ha blivit missbrukare. På sätt och vis kan man säga att det faktiskt är vårt fel att Pelle gått under och i ännu högre grad att nästa och nästa Pelle skulle göra det. Så sys problem och lösningar ihop i en värld där alla tycker illa om byråkratisering och inflexibla lösningar. Men lika förförande som samverkanstanken är vid saluförandets utbudstorg, lika förfärande blir ofta resultatet om man inte funderar på hur det egentligen kommer sig att det inte alltid går så lätt att samverka. Vi har alla samma mål så låt oss samverka, säger då polisen till socialtjänsten och socialtjänsten i sin tur till de frivilliga organisationerna. Men så länge som dessa samverkansönskningar utgår från det som den egna organisationen och den egna definitionen av verkligheten anser som problematiskt, har vi långt kvar till en fördjupad samverkan. Om man tar för givet att någon annan yrkesgrupp bara ska ta över det egna problemformulerings- och målsättningspaketet, bortser man från fundamentala egenskaper hos roller och organisationer. Till exempel från att roller, organisationer och professioner är just uppbyggda kring skillnaden mellan det som ”du gör och det som jag gör, mellan det som jag kan och det som du kan och inte minst det sätt som jag uppfattar verkligheten på och det som du gör det”. Om man inte tydliggör detta kommer samverkansidé efter samverkansidé att gå i graven, endast med det stilla eftermälet ”att det borde ha gått så bra” (jmf Danmark m.fl. 2000).

Tore Brännberg talar (1995) om risken för att talet om samverkan blir en förenklad idé om likhet. Samverkan blir i denna tappning att alla ska se på samma sätt på verkligheten och tycka att samma sak bör göras åt uppfattade problem. Tvärtemot denna idé måste samverkan grundas i en förståelse för vilka olika ”verkligheter” som roller, professioner och traditioner ger upphov till. Det är mötet mellan de olika och förståelsen för den andres perspektiv som är det intressanta med samverkan. Han ger en liknelse med språkfilosofen Wittgensteins fixeringsbild ”ank-haren”. Ena stunden ser vi

en hare och i den andre en anka. På samma sätt urskiljer olika yrkesroller olika delar av verkligheten och hur de är satta att handla i den. Vi måste, med andra ord, bli klarare över hur varandras bilder ser ut, genom att belysa olikheterna och försöka vaska fram möjliga motsättningarna. Att låta ank-haren få vara just en ank-hare och inte slåss för att den främst ska vara det ena eller andra. Annars flyr vi lätt tillbaka till det trygga och klara, till en-professionella sammanslutningar, där verklighetens förgivettagande inte hotas.

Något som ofta ställer till med problem i samarbetet mellan skola och socialtjänst, är att organisationernas uppdrag på ett plan är fundamentalt olika och på ett annat är fundamentalt lika. Alltså, båda organisationerna ska stötta och ge särskild uppmärksamhet till barn i svårigheter. De ska främja, hjälpa och behandla. Detta innebär att man kan betrakta verksamheterna som komplementära, där skolan inte ser sig ha möjlighet att stödja längre, så ska socialtjänsten ta vid. Problemet är att socialtjänsten i princip aldrig tar över i den mening som skolan lätt tänker sig. Socialtjänstens grundläggande uppgift har under lång tid varit, och är fortfarande till stor del att utreda och föreslå insatser till utsatta barn och i detta hantera rättssäkerhetsaspekter. Socialtjänsten har väldigt få egna verksamheter, dit barnen kommer dag för dag, vilket å andra sidan är just skolans uppgift att organisera. Skillnaden kan betraktas som den mellan en byråkratisk och en verksamhetsdrivande organisation. Vad samverkan måste grundas i är en förståelse för hur dessa fundamentala olikheter och likheter fungerar i praktiken. Annars är det lätt hänt att samverkansprojekt blir till krockar och fiaskon, där dessa inte sällan kommer att läggas på individer, att den eller den medarbetaren inte fungerar och borde bytas ut¹³.

Det finns många tecken på att den ovan skisserade positioneringen av organisationerna håller på att förändras i samhället. Det är exempel på detta som vi kan se i Ungdomsteamet. Socialtjänsten börjar söka sig ut, eller kanske hellre det sociala arbetet söker sig utåt och organiseras i andra former. Många är de som vill hitta vägar att släppa loss socialt arbete från den "byråkratiska tvångströjan". Samtidigt pågår en riktning där skolan söker sig "inåt" för att få stöd i hur man kan arbeta med de socialt utsatta ungdomarna och inte minst med deras familjer. Man får hoppas att dessa samtida processer inte innebär att de springer förbi varandra i sina lösningsförsök. Det som Ungdomsteamet kan erbjuda av socialt arbete på skolan är något fundamentalt annorlunda än vad en lokalmässig förflyttning av socialtjänstens personal skulle innebära. I skolans behov av stöd för de svåraste eleverna öppnas inte större möjligheter för att de ska komma till andra behandlingsalternativ, såsom att placeras på institution. Förhoppningen står till att

det successivt växer fram en allt större acceptans för och förmåga till att tillgodose alla ungdomars rätt till en bra skolgång och goda utvecklingsmöjligheter (Rabe & Hill 1998). Det är alltså något nytt som på sikt måste skapas där pedagogiskt och socialt arbete verkligen möts i sina sökande efter problemlösningar. Sådana som utgår från att samverkan inte kan grundas i att den andra ska lösa "mitt problem på det sätt som jag vill" utan om att skapa ett nytt gemensamt problem och med det nya lösningar. Men också ett som kan uppskatta olikheterna i våra kunskaper och roller, då dessa ger dynamik och också kan vara en kritisk referenspunkt i utvecklingsarbetet.

Successivt kan också en ny syn vad socialt arbete innebär växa fram. Men detta är en process som måste få ta tid och en process som långt ifrån är enkel. Och framförallt, det handlar inte om att gå från en överorganiserad och förstelnad byråkrati till en icke-organisering, utan det krävs att nya former av stödjande organisering skapas för att kunna ge såväl skydd som ledning. För trots allt måste samverkan bygga på att delvis motsättningsfulla mål och praktiker ska hitta möjligheter att mötas och kommunicera.

¹³ Blame-the-victim processer är ett vanligt kulturellt försvarsmönster för att hantera svåra situationer (Rönmark 1999).

Mot nya läroprocesser?

När detta är sagt kan man titta framåt. Är Ungdomsteamet en färdig produkt där endast mer finjustering krävs, när man nu verkar ha funnit ett slags koncept? Jag menar att det inte är så. För det första är det ingen seger en gång för alla given, utan det är riktigare att säga att man har funnit ett sätt att hantera och agera i vardagen. Detta sätt måste på ett sätt vinnas dag för dag. För det andra kan man hoppas på att denna minibyråkratisering kan vara ett steg på vägen mot utvecklingen av en mer omfattande och djupgående samverkan. Om man nu funnit sätt att inte behöva öppet konkurrera om det är en "anka" eller en "hare" man ser så är det inte säkert att man för den skull verkligen når insikt om den andres förståelse, eller att man skapar en ny kompetens, att man kommit fram till att se den gemensamma "ank-haren". Det man har uppnått är en kvalitativ skillnad i metoder och resurser, men den har i mycket tillkommit genom ett kvantitativt tillskott i form av personal. Det kommer vara spännande att se vad som kan utvecklas om det börjar växa fram en mängd informella samarbetsformer. I dessa kan de olika professionerna verkligen börja hitta varandra, i gemensamma handlingar och aktiviteter. I familjesamtal som inte bara baseras på en uppdelning mellan olika roller, i fritidsaktiviteter där också lärare och andra personalgrupper får och tar möjligheten att engagera sig och så vidare. Inte minst bör en sådan utveckling inkludera elever, familjer och olika delar av närsamhället. Ungdomsteamets kommande utveckling kan bli mycket spännande att följa om den grund som nu är lagd ger en trygghet att söka sig ut i nya samverkande sammanhang med olika yrkesgrupper, men framförallt med ungdomarna, familjerna och olika föreningar.

I olika sammanhang har denna delrapport lyft fram det bristande förtroendet för myndigheter och hjälpare som den utagerande gruppen har. Detta kan dels medföra att ungdomarna inte alls söker sig till elevvården och dels att elevvården inte når fram till dem på "traditionella" samtal. För att fortsätta och förstärka utvecklingsarbetet med hur man ska kunna nå denna grupp måste det utgå från att försöka *motverka* den bristande tilltro som finns. Ett sådant motverkande arbete kan gå till på olika sätt, men att vara

offensiv, uppsökande och relationsinriktad ter sig som det viktigaste. Man kan på denna grund sedan pröva att utveckla metoder för att möta dem på ett annat sätt. Det finns exempel på sådana metoder med goda resultat inom ramen för sociala träningsprogram likaväl som inom familjebehandling (Armelius m.fl. 1996, Hansson & Cederblad & Höök 2000). Inte minst kan sådana metoder vara tillämpbara för de unga lagöverträdarna som blir ertappade för brott och som Ungdomsteamets socialsekreterare kommer i kontakt med. Det är vidare viktigt att inte bara fokusera familjen som viktig grupp för ungdomarna. Mycket tid tillbringas ungdomarna med kamrater, där mycket av normöverföringar sker och där vuxenvärldens budskap hanteras. Arbetet med ungdomsgrupper kan ge möjlighet till dialog och mötesplatser. När det handlar om destruktiva och asociala ungdomsgrupper finns ett svårt avgörande. Ska man arbeta med gruppen för att kunna påverka gruppnormerna men också riskera att förstärka negativa band? Eller ska man arbeta för att splittra, vilket kanske inte lyckas utan de umgås ändå med varandra och kanske etablerar ännu starkare murar mot vuxenvärlden? Något generellt råd går inte att ge på detta dilemma, utan det måste avgöras från situation till situation. Om man väljer att arbeta med sådana grupper är det viktigt att man gör det på ett strukturerat sätt. Det kan handla om att kombinera gränssättning, norm, moraldiskussion (Goldstein m.fl. 2000) och möjlighet till ett positivt identitetsarbete. Att göra intensiva och långsiktiga insatser på flera olika nivåer och helst med forskarstöd lyfts av fram av aktuell forskning (Lagerberg & Sundelin 2000).

Framförallt menar jag dock att det finns en stor kraft som inte utnyttjas eller tilläts växa idag. Det främsta handlar naturligtvis om strukturella faktorer, såsom invandrares svårigheter att få möjlighet att komma in i samhället fullt ut. I ett område som Bergsjön har man att hantera inte bara att ge ungdomar likvärdig kunskap för att de ska ha chansen att konkurrera, utan man måste också hantera det som skapas i ungdomarnas relation till samhället. Det finns en önskan hos en stor grupp ungdomar att ställa upp och göra något bra för Bergsjön (i enkäten upp emot 60 %). Inte omöjligt finns det en form av revanschlusta; som ungdomsledarna säger "man måste inte gå beväpnad i området, som många tror". Risken finns också att om denna kraft inte ges utrymme, kan den leda till uppgivenhet och man missar också många chanser till gemensamma läroprocesser. Även om diskussionen i denna rapport i mycket kretsat kring det som uppstått i mötet mellan yrkesgrupperna och organiseringen av detta, så är det i mötet med ungdomarna och familjerna, tillvaratagandet av den positiva kraften och i det framtidsinriktade arbetet som de avgörande läroprocesserna står att finna. Det är också i detta det förebyggande arbetet måste hämta sin näring.

Det finns i Ungdomsteamet stora möjligheter att verkligen arbeta med problem på olika nivåer, från den enskilde ungdomen i stora problem, till familjestrukturen över till ungdomsgruppen på skolan och vidare till Bergsjön som bostadsområde. För att komma dithän skulle man behöva fokusera vissa problemområden tydligare och ta i anspråk de olika kategorierna av personal som finns i Ungdomsteamet och på skolan.

Referenser

- Ardström B. J. (1993) Att vara ledare i öppen verksamhet. Stockholm: Fritidsforum.*
- Armelius B-Å, Bengtzon S, Rydelius P-A, Sarnecki J, Söderholm Carpelan K. red. (1996) Vård av unga med sociala problem – en forskningsöversikt. SiS rapport. Stockholm: Liber.*
- Asplund J. (1987) Det sociala livet elementära former. Göteborg: Korpen.*
- Berggren L. (1995) red. Fritid på tvären. En bok om forskning och litteratur för fritidsarbete. Stockholm: Fritidsforum.*
- Blomdahl, U. (1989) Fritidsgården: dess besökare och dess framtid. Forskningsenheten. Stockholms fritidsförvaltning.*
- Brännberg T. (1995) Plus för unga i Göteborg. Civildepartementet Ds 1995:54.*
- Börjesson M. (1990) Tonärstjejer och tjejgruppsverksamhet: egna reflektioner i arbetet med tonärstjejer. Stockholm: Fritidsforum.*
- Claesson I (1996) Ungdomar hjältar eller offer?. I Armelius B-Å, Bengtzon S, Rydelius P-A,*
- Danermark B., Ekström M., Jacobsen L., Karlsson J. Ch. (1997) Att förklara samhället. Lund: Studentlitteratur.*
- Danermark B, Kullberg C (2000) Samverkan Valfärdsstatens nya samarbetsform. Lund: Studentlitteratur.*
- Ds, departementserien, Utbildningsdepartementet. Elevens framgång – skolans ansvar. Ds 2001:19). Stockholm: Fritzes.*
- Erikson E.H. (1969) Ungdomens identitetskriser. Stockholm: Natur och Kultur.*
- Fornäs J., Lindberg U., Sernhede O. (1984): Ungdomskultur: Identitet och motstånd. Lund: Symposion*
- Fornäs J., Lindberg U., Sernhede O. (1988): Under rocken. Musikens roll i tre unga band. Stockholm: Symposion*
- Forkby T. (1993) Här kan jag vara den jag vill vara! – en studie av ett ungdomsdrivet projekt i Källered. D-uppsats. Göteborg. Institutionen för socialt arbete.*
- Forkby T. (1996) Spela roll! - En utvärdering av Lika Olikas arbete mot främlingsfientlighet med hjälp av Forumspel. Göteborg: KFUM/KFUK.*
- Forkby T. & Leissner T. (1997) Ungdomar som droginformatörer. I praktik och teori. Institutionen för socialt arbete. Skriftserien 1997:4. Göteborgs universitet.*
- Freire P. (1972) Pedagogik för förtryckta. Stockholm: Gummesson.*

- Goldstein A., Glick B., Gibbs J. (2000) ART. Aggression Replacement Training. En multimodal metod för att ge aggressiva barn och ungdomar social alternativt. Aneby: KM-förlaget AB.
- Hansson K., Cederblad M., Höök B. (2000) Funktionell familjeterapi – en behandlingsmetod vid ungdomskriminalitet. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 2000:3.
- Haug P. (1998). Pedagogiskt dilemma, *Spånga, Spånga tryckeri*
- Hermansson H-E. (1988) Fristadens barn. Om ungdomars livstilar, kulturer och framtidsperspektiv i 80-talets Sverige. Akademi avh. *Eslöv: Daidalos*
- Hermansson H-E. & Berggren I. (1990) Djävlar Amanda. *Uddevalla: Daidalos*.
- Hermansson H-E. & Berggren I. (1994) Amanda. Hon som är värd att älskas. *Uddevalla: Daidalos*.
- Holme I.M. & Solvang B.K. (1991) Forskningsmetodik om kvalitativa och kvantitativa metoder. *Lund: Studentlitteratur*
- Hughes J.A., Månsson S-A. (1988) Kvalitativ sociologi. *Lund: Studentlitteratur*
- Kaplan L. (1987) Farväl till barndomen. En bok om adolescensen. *Stockholm: Natur och Kultur*.
- Eriksson B, Karlsson P-Å (1990) Utvärderingens roll i socialt arbete. *Akad avh. Inst för socialt arbete: Göteborgs universitet*.
- Karlsson P-Å. & Eriksson B. (1999) Utvärdera bättre. För kvalitetsarbete i socialtjänsten. *Växjö: Gothia*.
- Kaplan L. J. (1987) Farväl till barndomen, En bok om adolescensen. *Stockholm: Natur och Kultur*.
- Kvale S. (1997) Den kvalitativa forskningsintervjun. *Lund: Studentlitteratur*.
- Lagerberg D., Sundelin C. (2000) Risk och prognos i socialt arbete med barn. *Centrum för utvärdering av socialt arbete. Stockholm:Gothia*.
- Liljeqvist K. (1999). Skola och samhällsutveckling, *Lund, Studentlitteratur*
- Mahoney J. L. & Stattin H. (2000) Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of adolescence*. 2000:23, 113 – 127.
- Mahoney J. L. & Stattin H. & Magnusson D. (2001a in press) Youth recreation centres participation and criminal offending. A 20-year longitudinal study of Swedish boys. *Godtagen för publicering i International Journal of Behavioral Development*.
- Mahoney J.L. & Koutatis N. & Stattin H. (2001b in press) Unstructured leisure and the development of antisocial behaviour: A contemporary longitudinal study of Swedish Youth Recreation Centers.
- Merriam S.B.(1994) Fallstudien som forskningsmetod. *Lund: Studentlitteratur*.
- Morén S. Larsson H. (1988) Organisationens mänskliga insida. Om det sociala arbets utvecklingsmöjligheter. *Akad avh. Inst för socialt arbete. Umeå Universitet*.
- Pawson R., Tilley N. (1997) Realistic evaluation. *London: Sage*
- Persson B. (1997). Specialpedagogiskt arbete i grundskolan, *Göteborg, inst. för pedagogik*

- Rabe T., Hill A., red (1998). Boken om integrering. Malmö, Akademiförlaget Corona AB*
- Rombach B. & Sahlin Andersson K. red. (1995) Från sanningssökande till styrmedel. Stockholm: Nerenius & Santénius Förlag AB.*
- Rönmark L. (1999) Fallna löv: om coping vid förlust av små barn. Floda: Zenon.*
- Sahlin I. red (1996) Projektets paradoxer. Lund: Studentlitteratur.*
- Sahlin-Andersson (1989) Oklarhetens strategi. Organiseringen av projektsamarbete. Lund: Studentlitteratur.*
- Sernhede, O. (1996): Ungdomskulturen och de andra. Akad avh. Göteborg: Daidalos*
- Svenska unescorådet (2000) Salamancadeklarationen skriftserie 1996:4. Stockholm, Regeringskansliet.*
- Tideman M. (2000). Normalisering och kategorisering. Stockholm, Johansson & Skyttmo*
- Trost J. (1994) Enkätboken. Lund: Studentlitteratur.*
- Vedung E. (1998) Utvärdering i politik och förvaltning. Lund: Studentlitteratur.*
- Yin R.K (1994) Case study research. Design and methods. Newbury Park: Sage.*
- Ziehe T. (1986) Ny ungdom. Om ovanliga läroprocesser. Malmö: Nordstedts*
- Ziehe T. (1989) Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet. Stockholm/Ste-hag: Symposion.*
- Öhlund, T. (1997) Normaliseringspraktiker i det moderna samhället. Akad avhandl. Umeå universitet. Finland:WSOY.*

Övrigt

- Skolverket. Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (1998). Stockholm, Fritzes*
- Mänskliga rättigheter, 1999. Stockholm, Norstedts Tryckeri AB*